

EÖTVÖS LORÁND TUDOMÁNYEGYETEM
TERMÉSZETTUDOMÁNYI KAR
TÁRSADALOM- ÉS GAZDASÁGFÖLDRAJZ TANSZÉK

Társadalmi térképezetek és a hírek földrajza

Kísérleti megközelítés az Index.hu példáján

Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Készítette: Farkas Márton

Geográfus MSc szakos hallgató

Témavezető: Dr. Gyuris Ferenc

tanszékvezető egyetemi docens

ELTE TTK Társadalom- és Gazdaságföldrajzi Tanszék

Lezárás dátuma: 2025. január 6.

Budapest

2025

[f1] megjegyzést írt: Az opponens félrevezetőnek találta, mondván, nem utal a kutatás „részleges jellegére”. Szívem szerint meghagynám így, ahogy van, a különálló alcímmel, de ha gondolod, hozzátoldhatom az alcímet a jelenlegi címhez.

[GyF2R1] megjegyzést írt: Szerintem maradhat így. A bíráló tudomásom szerint az alcím ismerete nélkül tette ezt a megállapítást. Tehát azt hitte, a főcím az „összes” cím.

Bevezetés

A tudás földrajza, a képzeleti földrajzok és az információáramlás térbeli vonatkozásai a földrajztudomány viszonylag sokat kutatott témái. Az említett területek mindegyikéhez kötődik e sajátos megközelítést alkalmazó dolgozat, mely az online média által közölt hírek és a belőlük összeálló világ-kép oldaláról kíván rávilágítani napjaink mentális térkép-alkotásának korlátaira és aszimmetriáira.

Az első fejezet a képzeleti földrajz és a tudás földrajzának témájához kapcsolódó alapfogalmakat, főbb folyamatokat tekinti át, tudatosan keresve az analógiákat a média működésével, a hírgyártás mechanizmusaival, illetve annak térbeli vonatkozásaival. Alapvetése, hogy a tudományos ismeretekhez hasonlóan az egyén környezetéről alkotott képe, a világ (aktuális) eseményeivel, folyamataival kapcsolatos tudása is olyan szellemi érték, melynek előállításához összetett hálózatok munkájára van szükség.

A következő két fejezet az online sajtó kialakulását és működését mutatja be, a világ egészére, majd Magyarországra és a kutatás „adatgyűjtési terepül” szolgáló Index.hu-ra fókuszálva. A cél a médiaszféra társadalmi hatásának, a tájékoztatásban játszott szerepének bemutatása, az ötödik, elemző fejezet kontextusba helyezése, az ott megjelenő folyamatok, jellegzetességek hátterének bemutatása.

Az adatgyűjtés módszertanának ismertetését követően sor kerül a kijelölt mintavételi időszakban, 2024 szeptemberében az Index.hu cikkei közt végzett felmérés eredményeinek, a hírek térbeli és tematikus kötődéseinek ismertetésére.¹ Az elemzés előbb a világ egészét, a hírportál kínálatának teljességét, majd Magyarországot és a vele kapcsolatos híreket veszi górcső alá, bemutatván az egyes országok, települések hírekben való reprezentációjának erősségét, különbségeit, időbeli alakulását, összevetvén azt a népesség és a gazdasági erő térbeli eloszlásának egyenlőtlenségeivel. A cél az online média által nyújtott „világ-kép” aszimmetriáinak, térbeli egyensúlytalanságának elemzése, az egyes térségek, településtípusok reprezentációjában megjelenő szabályszerűségek feltárása, ami révén pontosabb képet kaphatunk arról, hogy a környezetünk eseményeiről való tájékozódásban kulcsszerepet játszó online hírportálok tudás- és információtermelő tevékenysége miként alakítja képzeleti földrajzainkat.

¹ A munkarész során elkészült térképek a dolgozatban szereplőnél nagyobb méretben, jobban olvasható változatban megtalálhatóak a dolgozat Mellékletében, mely további, terjedelmi okokból a dolgozatba be nem került térképeket is tartalmaz.

[f3] megjegyzést írt: A témaválasztás és a módszer egyediségére akartam vele utalni és ezt az utalást meg is tartanám, ha lehet, ezért hagytam változatlanul.

1. A társadalom térképzetei

1.1 Képzleti földrajzok

Hová és mire figyelünk? Mit tudunk meg mindarról, amire és ahová figyelünk? Mit látunk a világból, mit tudunk a világról? A kérdésfeltevések magukban hordozzák emberi létünk egyik legalapvetőbb hiátusát, vagyis, hogy mentális és testi adottságaink, kapacitásaink miatt képtelenek vagyunk a körülöttünk lévő valóságot teljes egységében és részletességében szemlélni. Ehelyett figyelmünket jól-rosszul fókuszálva, egyes esetekben szándékosan, máskor szinte akaratlanul, egész életünkben kutatjuk és fedezzük fel a világot, folyamatosan újabb és újabb tapasztalatokkal, információkkal, tudással gazdagodva annak működéséről. A folyamat legfőbb korlátja, hogy életpályánk, legyünk bármilyen mobilisak, a világ meghatározott részeihez kötődik, s bolygónk jelentős részét valószínűleg soha nem fogjuk saját szemünkkel látni, arról nem is beszélve, hogy Földünk nem statikus; „egyetlen folyójába sem tudunk kétszer belelépni”. A világról alkotott teljes és naprakész kép tehát elérhetetlen vágyálom, ugyanakkor személyes érdeklődésünktől függően különféle idő- és energiaráfordítással, de mindannyian érdeklődünk a látóhatárunkon túli világ iránt, s a megszerzett információk alapján fokozatosan igyekszünk felépíteni valamilyen képet róla. Mivel pedig személyes tapasztalatok e téren nem állnak rendelkezésünkre, a terepen szerzett élményeken alapuló világ-képünk helyét átveszi mindaz, amit képzeletünk földrajzával megteremtünk.

Az egyén általa fel nem keresett helyekről, régiókról, országokról alkotott képét felépítő „tér-képzetek” (*spatial imagineries*) az ismeretlen tájak természeti viszonyairól, lakóiról, kultúrájáról, gazdaságáról stb. szóló információk, melyek kellő megerősítés esetén, egy-egy népesebb embercsoport tudatában is tényként rögzülhetnek (WATKINS, J. 2015). Az egymással összefonódó, egyes területekhez kapcsolódó térképzetek sajátos földrajzi **képzeletet** (*geographical imaginery*) avagy képzleti földrajzot (*imaginative geography*) alkotnak. E komplex ismerethalmazok, nem tekinthetők teljes mértékben fikciónak, hisz az egyes régiókat ténylegesen felkeresők terepi tapasztalataiból is táplálkoznak, s azok függvényében módosulhatnak is, a valósághoz képest nem egy esetben igencsak torzultak, a világban való tájékozódás során jól használható sémákat is biztosítanak az egyén számára (DAHLMAN, C.T. 2024; GREGORY, D. 1998).

A térképzetek kutatásai hasonló működési mechanizmusuk okán gyakorta összefonódnak a társadalmi sztereotípiák kutatásával; velük szemben azonban a térképzeteknek minden esetben markáns térbeli vonatkozása van. A tudományos diskurzus egyik

[f4] megjegyzést írt: Az opponens, Hegyesi Dóra hiányolta a mentális térkép/kognitív térkép fogalmának megjelenését - talán némiképp jogosan. A beemelése érdekében jöjjön ide Lynch, vagy hozzá hasonló forrás?

[GyF5R4] megjegyzést írt: Később meggondolható, de itt nem ezt a szálát hoznám be, hanem a „geographical imaginations” koncepciót, pl. Derek Gregory, Denis Cosgrove stb. hivatkozással. A nemzetközi szakirodalomban jártas földrajzos olvasónak az fog egyértelmű útmutatást adni, hogy milyen diskurzushoz akarsz kapcsolódni a kutatásoddal.

[f6R4] megjegyzést írt: Neccesen kapcsolódik hozzá, de a fogalom szerepel benne, ezért csatoltam egy Derek Gregory-féle munkát. Ha jól értem, amúgy is a szerző neve a lényeg az olvasó orientálása szempontjából.

[f7] megjegyzést írt: új forrás

[GyF8R7] megjegyzést írt: OK.

megközelítése három nagy kategóriába sorolja őket. A *helyekről szóló térképzetek* (*spatial imagineries of places*) az egy-egy konkrét, nevesített országról, régióról alkotott képet jelentik, így tehát beszélhetünk például az európaiak Amerika-képéről, az anyaországi magyarok Erdély-képéről, vagy épp a (turistaként hazánkba érkező) külföldiek előzetes Magyarország-képéről. Az *ideáltípusos terekről* (*idealized spaces*) szóló térképzetek a konkrét helyek, helyszínek gyors mentális kategorizálását elősegítő sémák, melyek segítségével kevés specifikus jellemző ismeretében is képesek vagyunk valamiféle képet alkotni egy-egy helyszínről. Ilyen lehet például a „fejlődő országokról”, a „távol-keleti városokról”, vagy épp a „tipikus magyar faluról” alkotott képünk. A harmadik térképzet-típusba tartozó sztereotípiák, a *térbeli átalakulási folyamatokat leírók* (*spatial transformations*), a világot alakító, egyes helyeket átformáló változások (pl.: globalizáció, klímaváltozás) mechanizmusait foglalják össze – természetesen jelentős leegyszerűsítés mellett. Fontos kiemelni, hogy az egyes helyek egyediségét, értékét nem csak időben többé-kevésbé állandó jellegeik hordozzák, de a hozzájuk kötődő (történelmi) események is. Ilyenformán tehát a térképzetek formálódásában nem csupán az egyes helyek, tér-részletek statikus elemei, de az ott lejátszódó történetek is komoly szerepet játszanak, ami pedig rámutat az ezekről való tájékoztatás kiemelt jelentőségére (MÉSZÁROS, R. 2017; WATKINS, J. 2015).

A jelenség működésére kitűnő példát jelentenek a filmek, amelyek cselekményük helyszíneiről látszólag igen átfogó képet tudnak adni, valójában azonban gyakran előfordul, hogy a rendezői koncepció hatásosabb érvényesülése érdekében kissé a „maguk képére formálják” azokat. Amennyiben a befogadók tömege kellő számú megerősítést kap az adott térképzet helytállóságáról, például egy adott kultúrának, régiónak több filmben is hasonló reprezentációjával találkozik, a térképzet stabilan beágyazódik a köztudatba (WATKINS, J. 2015).

A térképzetektől felépülő képzeleti földrajzok történelmi fejlődése egyes nemzetekkel, kultúrákkal kapcsolatos, nehezen feloldható sztereotípiákat érlelt ki, melyek a különbözőségtudat, a csoporttudat kialakításában is fontos szerepet játszanak; **legyen szó akár a görög-római kultúra „barbár”-fogalmáról, a Kelet és Nyugat közti különbségtételre nagyban megalapozó orientalizmus szemléletéről, avagy az egyes éghajlati övezetekhez, különösképp a trópusi égvőhöz kapcsolódó összetett képzettársításokról, klimatikus képzetekről** (LIVINGSTONE, D.N. 2002; MORRISSEY, J. 2014; SAID, E. 1979). Ezek, bár elvontak, akár a többi sztereotípiá, meghatározzák az egyes emberek cselekedeteit, valahányszor kapcsolatba kerül(né)nek az általuk leírt hellyel, folyamattal. Ennek köszönhető a „veszélyes népcsoportok által lakott városrészek” elkerülése egy délutáni séta során, a „veszélyes országok” elkerülése

[GyF9] megjegyzést írt: Csak a jövőbeli kutatás miatt említem: Demeter Gábornak van erről egy érdekes írása, mármint hogy ez a dualisztikus „civilizációs” ellentétpár hogyan megy vissza a római, föníciai stb. diskurzusokra.

Szintén csak a későbbiekre, érdekességgént küldöm majd emailhez csatolva egy 2018-as tanulmányomat a „fejlettség” értelmezésének időbeli változásairól.

És szintén csak érdekességgént: Said korszakalkotó felismerésénél bő húsz évvel korábban Gunnar Myrdal, a svéd közgazdász már utalt erre a jelenségre egy könyvében. (A 2014-es könyvemben írtam róla, néhány pontos idézettel és hivatkozással.)

Itt semmiképpen ne duzzaszd ezekkel a dolgozatot az amúgy is kicentizett limit mellett, csak azért írom, hogy tudj rólok.

a nyaralás tervezésekor, a „tipikus csendes falu” vendégházának preferálása egy pihentetőnek szánt hétvégi kiruccanás esetében (WATKINS, J. 2015).

A mindennapi életben és a közbeszédben megjelenő térképzetek mellett igen erőteljes térbeli vonatkozású sztereotípiák határozták/határozzák meg a földrajztudomány és a néprajztudomány diskurzusát is. Ezek hatását a geográfus szakma az 1980-as évektől, a posztkoloniális korszak beköszöntével és a posztkoloniális tudományos megközelítés előretörésével kezdte felmérni, tudatosítván, hogy az objektívnek és tényszerűnek hitt földrajzi ismeretek valójában nem függetleníthetők megszületésük korának társadalmi-világpolitikai erőviszonyaitól (DAHLMAN, C.T. 2024). A hatalom és a politika ugyanis egyes, a tudomány világában (is) jelenlévő térképzeteket ugyanis kétségkívül eszközként használt az egy-egy régiót célzó ismeret- és befolyásszerzéshez. A jelenség legnagyobb léptékű példája a nagyjából-egészében Ázsiának megfeleltethető „Kelet” megismerését és meghódítását célzó nyugati/európai szellemi mozgalom és komplex viszonyulási rendszer, az orientalizmus volt, mely a posztkoloniális diskurzus képviselői szerint magát a gyarmatosítást is túlélte (SAID, E. 1979).

A térképzetek, térbeli-kulturális távolságra és különbözőségekre építő sztereotípiák a hatalmat gyakorlók egyes döntéseinek legitimálásában is fontos szerepet játszhatnak. A 2001. szeptember 11-én történt terrortámadások és a rájuk válaszul meginduló, katonai jellegű válaszcsepások esetében például az említett válaszcsepások célpontjai az azokat elrendelő katonai-politikai döntéshozók kommunikációjában gyakorta jelentek meg a nyugati világgal szemben ellenséges és az iszlám terrorizmust támogató országokként (MORRISSEY, J. 2014).

Az globalizáció korát megelőző időszakokban az egyén térbeli mobilitásainak lehetőségei a napjainkban jellemzőnél lényegesen korlátozottabbak voltak – mindenekelőtt a közlekedés általános fejletlensége okán. A természetföldrajzi és politikai határok, akadályok elzáró szerepe lényegesen nagyobb volt, s így a közvetlen lakókörnyezetnél távolabbi tájakról való ismeretszerzés lehetősége csak kevesek számára adatott meg. Mindez nem jelentett teljes elzártságot, de az emberek világról való képalkotásában alaposan felértékelte a képzeleti földrajz és a tér-képzetek szerepét (RITZER, G.–DEAN, P. 2019).

A globalizáció korának beköszöntével a fent bemutatott viszonyok gyökeresen megváltoztak. A globalizáció fogalmának definiálására sokféle kísérlet és megközelítés létezik, arról azonban általános társadalmi és tudományos konszenzus látszik körvonalazódni, hogy a folyamat elválaszthatatlan az embereket, árukat és információt mozgó áramlások bolygóléptékűvé válásától és kiemelkedő volumennövekedésétől. A közlekedés és a kommunikáció forradalmával mind az anyagi javak, mind az információ áramlása rendkívüli

[GyF10] megjegyzést írt: Itt elírás is van és a tördelés is furcsa.

[f11R10] megjegyzést írt: Orvosolva.

[f12] megjegyzést írt: Valahova ide jöhetne Foucault is, csak eddig nem bírtam kihámozni a híres 1971-es beszédéből a jól hivatkozható lényegét. Kissé nyakatekert és terjengős munka, de még megpróbálkozhatok vele.

[GyF13R12] megjegyzést írt: Nem muszáj szó szerint idézni, anélkül is be lehet rá tenni egy hivatkozást.

[GyF14] megjegyzést írt: Az „egyes megközelítések” kifejezés nagyjából a komplett posztkoloniális és dekolonizációs irodalmat takarja.

[f15R14] megjegyzést írt: Módosítva.

[f16] megjegyzést írt: Dahlmantól inspirálódva magamtól jutott eszembe beemelni. Aztán utóbb észrevettem, hogy az opponensi vélemény is hiányolta. Remélem, sikerült jól beágyazni.

módon felgyorsult, a bolygó „összezsugorodott”, a távolságok látszólag lecsökkentek. Az áramlások számára a természeti, kulturális és politikai határok egyre kevésbé jelentenek akadályt, mi több, a globalizáció újdonsága épp az e határokon átnyúló kapcsolatok rendkívüli megerősödésében, a világ népeinek, korábban egymástól többé-kevésbé elkülönülten fejlődő társadalmainak növekvő kölcsönös függésében, egymásrautaltságában áll, mely változás egyre inkább tudatosul és meghatározóvá válik a világról való gondolkodásunkban (MACKINNON, D.–CUMBERS, A. 2019; TOMKA, B. 2023). A folyamatot végigkíséri és egyben jól magyarázza a közlekedési, és kommunikációs technológia eszközeinek elmozdulása a *nehéztől a könnyű, a nagy méretűtől a miniaturizált, az lomhától a gyors és a könnyen mozgatható* felé. A digitális szféra megjelenésével a folyamat bizonyos területeken kiteljesedni látszik, ahogyan számos információhordozó eszköz „elveszítette anyagi valóságát”, s tartalma átkerült a virtuális térbe (azaz egy merevlemez/külső adattároló, vagy nyomtatott áramkör elenyészően kis kiterjedésű területére) (RITZER, G.–DEAN, P. 2019).

Ezzel együtt az elektronikus távközlési hálózatok megjelenésével a modern kommunikációban a tér, mint tényező szerepe alaposan átalakult, kiváltképp, ami az internethálózatot illeti. A világhálóra csatlakozó felhasználók közti, releváns fizikai hosszsmértékegységekkel aligha mérhető hálózati távolság leküzdése az információ számára másodpercek kérdése és a hálózat lefedettség, fokszáma, áteresztő-kapacitása minden korábbi elektromos távközlési hálózatét magasan meghaladja, ráadásul elméletben bármely két felhasználója között adott a közvetlen kommunikáció lehetősége. A változást, hangsúly-áthelyeződést észlelve, s talán némiképp túlértékelve, az 1980-as évektől fogva megjelentek a „távolság halálát” vizionáló tudományos elméletek (HARVEY, D. 1989; MÉSZÁROS, R. 2017; SZÜTS, Z. 2012).

A globalizáció bolygóléptékű áramlásai korábban egymással nem, vagy alig érintkező kultúrák közt is képesek szoros kapcsolatot teremteni, s elméletben bármely kultúrát eljuttatni a világ bármely más részére. Így a folyamat voltaképpen a transznacionalizáció, vagyis egy sajátos, nemzetek felett álló „világ-kultúra” és a hozzá kapcsolódó, specifikus helyhez nem kötődő globális identitás kialakulása felé mutat, ennek nyomán pedig fokozatosan relevánssá válik a helyek fogalmának újraértelmezése (RITZER, G.–DEAN, P. 2019). Eredeti jelentésében a hely, mint térelem-kategória valamilyen egyedi karakterrel, saját értékekkel rendelkező, minden más helytől különböző térrészletet takar (MÉSZÁROS, R. 2017). A jelenkori társadalmi-gazdasági és politikai folyamatokat és mindennapi életvitelt egyre markánsabban meghatározó áramlások jelentőségét figyelembe véve ugyanakkor egyes kutatók újfajta megközelítést javasolnak, melyben a világ már nem helyek összességéként, sokkal inkább ezen áramlások

[f17] megjegyzést írt: Ezúton is köszönet érte (A Tomka-féle könyvért); a „definíciószintézise” igen jól beépíthető volt.

[GyF18R17] megjegyzést írt: Nagyon szívesen, forgasd haszonnal! Plusz nem baj, ha hazai szerzők közül sem csak Budapesten dolgozókat olvasunk.

tereként írható le. (CASTELLS, M. 2010) Az áramlások terének kiemelkedő jelentőségű alkotóelemei a csomópontok. E csomópontok (csomópont-helyek) karakterét már nem a saját konkrét földrajzi helyükön fellelhető természeti értékek és kultúrák határozzák meg, hanem mindazok az áramlások, melyek bennük találkoznak, keverednek, legyen szó kultúrákról, nyelvekről, árucikkekről. Mivel pedig az áramlások bolygóléptékűekké váltak, globalizált világunkban elméletben maguk a helyek is „kialakulhatnak” a világ bármely pontján, a világ-identitás mellé globális helyzetet társítva (CASTELLS, M. 1999; MACKINNON, D.–CUMBERS, A. 2019).

Ha a világot behálózó információáramlások valóban függetlenek a fizikai távolságoktól, s ha a világ bármely pontján kialakulhat bármely (hibrid)kultúra karakteres helye, úgy képzeleti földrajzunknak, térképzeiteinknek is drasztikusan át kell formálódniuk. E tendenciák ugyanis afelé mutatnak, hogy a távoli régióikról, kultúrákról való közvetett és közvetlen információszerzés egyre egyszerűbb, a világról alkotott képünk pedig az előttünk élt generációk bármelyikénél részletesebb és átfogóbb lehet. Legyen azonban bármilyen széles is a spektrumunk, a „világ teljességét” a fejezet elején említett okokból nem foghatja át. Az ismeretlen „fehér foltok” megmaradása elkerülhetetlen, azt pedig, hogy a világ mely országai, régiói, városai milyen súllyal és milyen összefüggésben kerülnek képzeleti földrajzunkba, továbbra is számos tényező befolyásolhatja, jelentőségükben ezek közül is kiemelkednek ugyanakkor a tudástermelés térbeli egyenlőtlenségei.

1.2 A tudás termelése és a helyek tekintélye

Noha egyes kezdeti tudományos várakozások a globális áramlások kiegyenlítő hatását, a fejlődő országok helyzetének látványos javulását vizionálták, az elmúlt évtizedek folyamatait figyelembe véve tévesnek bizonyultak. A globális Észak és a globális Dél országai közti fejlettségi különbségek a közelmúlt általános gazdasági fejlődése dacára igen jelentősek, a fejlődő országok döntő része nem tudott látványosan kitörni hátrányos pozíciójából. A globalizáció folyamata által kitermelt területi fejlettségi különbségek bemutatására, modellezésére sokféle elképzelés született; ezek egyik közismertebb példája az ún. függőségi elmélet, melynek alapvetése, hogy a fejlődő országok csak akkor törhetnek ki hátrányos helyzetükből, ha a fejlett országokkal való kapcsolatépítés során fokozatosan feladják gazdasági-politikai függetlenségüket. (RITZER, G.–DEAN, P. 2019).

A fejlettségi különbségek kialakulását és fennmaradását a (világ)piac neoklasszikus

[f19] megjegyzést írt: Ide kellene elvileg a Castells-féle forrás. A címet megtaláltam, de nem tudtam pdf-ben megszerezni. Ennek ellenére hivatkozom be? (Azaz a tényleges mű áttekintése nélkül, pusztán a Wikipédia-szócikk elolvasása nyomán behivatkozhatom?)

[GyF20R19] megjegyzést írt: Ilyenkor szerintem indokolt hivatkozni az eredetire is (1989). Ha ugyanattól a szerzőtől olvastál későbbi műveket, és azokban ő maga is utal rá, hogy ezt meg azt már ott leírta, arra lehet támaszkodni. Továbbá az esetleges bizonytalanság e körül sokkal kisebb, mint amennyire az eredeti mű megérdemli a hivatkozást, és amennyire fontos többletinformációt közöl az olvasóval.

értelmezés szerinti, a kiegyenlítés irányába mutató működésének elvben meg kellene akadályoznia, azonban, mint arra más kutatók mellett Gunnar Myrdal svéd közgazdász az 1950-es években megalkotott elméletében rámutatott, a piaci mechanizmusok valójában egymást erősítő, nem pedig kompenzáló jellegű impulzusokként értelmezhetőek, amelyek azon szereplők előnyét növelik, akik eleve magasabb fejlettségi szintről, előnyösebb pozícióból indultak. Ez mindenekelőtt az említett szereplők (nemzetállamok) versenyképességi előnyének tudható be, amelynek révén képesek uralni a termelési tényezők globális áramlásait és a maguk javára fordítani azokat, fokozatosan elvonva, elcsatornázva a fejlődő országok egyes termelési erőforrásait, mindenekelőtt a (magasan képzett) munkaerőt. A fejlett országok gyarapodását elősegítő ún. *visszaszívó (backwash)* hatások tehát rendre erősebbnek bizonyulnak a gazdasági dinamizmusukból fakadó, az alacsonyabb fejlettségű országok felemelkedése irányába ható *kisugárzó (spread)* folyamatoknál. Így, bár az egyenlőtlenségek növekedésének szerint léteznek bizonyos objektív gazdasági korlátai, a fejlett és fejlődő országok közötti különbségek tartósak bizonyulnak (MYRDAL, G. 1957 alapján GYURIS, F. 2014).

Hasonlóképp értelmezi a helyzetet az Immanuel Wallerstein amerikai szociológus nevéhez fűződő centrum-periféria elmélet is, mely szerint a világ vezető gazdasági hatalmaiból álló centrum és a többi ország alkotta periféria között egyoldalú, igazságtalan függőségi viszony áll fenn, amelynek keretei közt a centrum országai számára lehetővé válik a periféria folyamatos kizsákmányolása. Magyarország a szocialista korszak szovjet fennhatóság által erősen korlátozott külpolitikája, külgazdasági politikájának eredményeként a XX. század utolsó harmadára a többi szocialista országhoz hasonló relatíve fejlett, de a centrumok gazdasági fejlődésének dinamizmusától elzárt félperiférikus helyzetű állammá vált. A rendszerváltást követően a globalizálódó világ gazdaságba való integrálódása régiós összevetésben is igen nagy lendületet vett, így napjainkra a magas fokon globalizált, a világ gazdasági változásoknak erősen kitett, de saját gazdasági erejét és földrajzi helyzetét tekintve továbbra is félperiférikus helyzetű országnak tekinthető (RITZER, G.–DEAN, P. 2019; TOMKA, B. 2023).

A fent vázolt elméletek kategóriái, amint azt a félperiféria kategóriája is sugallja, természetesen nem teljesen homogén országcsoportokat takarnak. A fejlett országok között például érdemi különbségek tapasztalhatóak a globális befolyás és „kulturaterjesztő”, kultúraformáló erő terén. Ezt felismerve született meg az ún. amerikanizációs megközelítés, amely szerint a globalizáció a közkeletű várakozásokkal ellentétben valójában nem egy, a világ minden számottevő etnikai-politikai entitását megjelenítő plurális világ-kultúra kialakulása felé mutat. Az elmélet szerint a globalizáció ehelyett napjaink vezető gazdasági-politikai nagyhatalma, a rendkívüli kulturális expanziós képességekkel rendelkező Amerikai Egyesült

[GyF21] megjegyzést írt: Ilyet valójában nemcsak Myrdal mondott, hanem több kortársa is, az ún. polarizációelméleti iskola más képviselői, pl. Albert O. Hirschman.

Illetve ha közülük csak egyet emelsz ki részletesen, bármilyen okból, akkor indokolt, hogy ő közvetlenül is be legyen hivatkozva, a könyvemben írtak mellett. (Ha érdekel, Myrdal könyve nekem egy óriásfájlból van meg szkennelve, még Heidelbergből. Valamikor odaadhatom valamilyen formában, ha érdekel.)

[f22R21] megjegyzést írt: Rendben, behivatkoztam, bár magát a könyvet nem találtam meg a neten. Így neccesnek tartom, de ha rendben van, nyilván bent hagyom.

[f23] megjegyzést írt: No ide jöhetnének tömegével a Magyarország, mint a félperiférián található ország helyzetét tárgyaló gondolatok és források.

[GyF24R23] megjegyzést írt: Világos, hogy tömeges bemutatásra itt most nincs lehetőség. Néhány alapvető gondolatra és hivatkozásra viszont szükség lenne, mert az alighanem hiányolni fogják a tájékozottabb olvasók. Egy-két ilyen, térségünkre irányuló hivatkozás itt valójában relevánsabb is lenne (egy Wallerstein-eredetiről már nem is beszélve), mint éppen Ritzer és Dean.

[f25R23] megjegyzést írt: Tomkát hivatkoztam végül. Nem illeszkedik tökéletesen, de talán jobb, mint Ritzer & Dean önmagában.

Államok kulturális és fogyasztási mintáinak bolygóléptékű elterjedését segíti elő – egyebek mellett a vendéglátáshoz, szórakoztatóiparhoz kötődő amerikai transznacionális óriásvállalatok globális terjeszkedése miatt. Az elméletet idővel kiegészítették az egyéb kiemelkedő gazdasági hatalmak (mindenekelőtt Kína) kultúrájának globális dominanciáját vizionáló elméletek, azonban ezek is arra igyekeznek rámutatni, hogy a globális áramlások kultúraterjesztő-keverő hatása korántsem egyenletes (RITZER, G.–DEAN, P. 2019)

A globalizálódó világ országai közti ilyesfajta hatalmi egyenlőtlenségeket gyakorta hozzuk összefüggésbe a gazdasági erő terén meglévő különbségekkel. Az egyes államok gazdasági ereje kétségtelül döntő hatást gyakorol egy-egy ország geopolitikai pozíciójára, azonban meglehetősen összetett, sok egyéb tényező által meghatározott „mutatóról” van szó, ami maga is inkább okozata más tényezőknek. Közülük napjainkban is kiemelkednek a természeti viszonyok és erőforrások, de méginkább a felhalmozott információk, tudományos ismeretek, képzettségek, azaz az országok tudástőkéje. (MEUSBURGER, P. 2015).

A hatalom gyakorlása és a tudás felhalmozása közti kapcsolat egyidős az emberiséggel, s a tudás központosulása, egyenlőtlen térbeli eloszlása is elválaszthatatlan a hatalmi központok létrejöttétől. A közösségek, államok vezetői ugyanis a hatalom gyakorlása során a döntéshozatali folyamatokban rendszerint tanácsadók sokaságára támaszkodnak, s őket, vagyis az általuk hordozott tudást értelemszerűen igyekeznek maguk köré gyűjteni, vagy tudáscentrumokban koncentrálni. Ennek gyakorlati megnyilatkozásaként értékelhetőek például az uralkodói székvárosokhoz kötődő egyetemalapítások. (MEUSBURGER, P. 2015).

A tudáscentrumok a tudástermelés fontos, de nem egyedüli helyszínei. Bár mint összetett folyamat, a tudás megszerzése és előállítása igen sokféleképpen leírható és sokféle típusú helyszínhez köthető, a vonatkozó kutatások általában két alapvető kategóriát/helyszínt különböztetnek meg: a *terepet* és a *labort*. A tudáscentrumok (viseljenek bármilyen nevet) egyértelműen ez utóbbi típusba tartoznak. Megbecsültségüket, az itt születő eredmények hitelességét elsősorban zártságuk, „sterilitásuk”, a külvilág torzító behatásaival szembeni védettségük adja, de nem elhanyagolható a kutatók közti együttműködés, információcsere jelentősége sem. A terep vonzerejét és megbecsültségét ezzel szemben épp nyitottsága, a vizsgálat tárgyához való közelsége, a közvetlen vizsgálat lehetősége adja. Az itt kinyert ismeretek értékét nagyban növelhetik a megszerzésükért folytatott küzdelem erőfeszítései és a kutatás során vállalt veszélyek, kockázatok (GIERYN, T.F. 2006).

A tudástermelési folyamat másik két fontos, feltétlenül tisztázandó alapfogalma magáé a tudásé és a hozzá elvezető információé. A tudás ugyanis konkrét, hasznosítható, gyakorlati alkalmazásba fordítható és következtetések útján továbbfejleszthető ismeretet jelent, az

információ ezzel szemben bizonyos szempontból a tudás feldarabolt változatának tekinthető, azaz olyan „alkatrésznek”, amely könnyedén szállítható, továbbadható, de önmagában nem működőképes. Gyakori, hogy a terepi kutatások csupán az információk felhalmozását segítik elő, de értelmezhető tudássá való összeállításukra, átkonvertálásukra csupán a laborban kerül sor (MEUSBURGER, P. 2017). A különbségtétel bizonyos szempontból világról alkotott képünkre is alkalmazható, hisz a világ eseményeiről megszerzett információkat rendre valamilyen központ gyűrja össze számunkra, s e központ (médiaszereplő) közlései nyomán érezzük úgy, hogy tudásra tettünk szert.

A tudás termelésének gyakorlati folyamatát leíró egyik fontos modell, a Bruno Latour francia szociológus nevéhez köthető kalkulációs központ / számítási központ (*centre of calculation*)² elmélet hasonló helyszínekkel operál. Az elképzelés lényege, hogy a tudás előállítási folyamatának döntő része az ún. számítási központokban (egyetemek, múzeumok, levéltárak stb.) zajlik le, ahol az információk körkörös áramlásai összefutnak és ahol azokat a helyi szakembergárda rendszerezi, értelmezi és meghatározza az információgyűjtés további irányait, kiadja az utasításokat a terepi felmérések folytatására, a körkörös információáramlás fenntartására, illetve az eredményesebb tudástermelés érdekében kapcsolatot épít más számítási központokkal (JÖNS, H. 2011). A számítási központok másik fontos tevékenysége a megszerzett tudás kommunikációja, terjesztése. Tekintélyüket és befolyásukat nem egy esetben épp annak köszönhetik, hogy más kutatóhelyeknél hatékonyabb eszközök/feltételek állnak rendelkezésükre az elért eredmények elterjesztésére (GIERYN, T.F. 2006). Kiemelkedő jelentőségű lehet példának okáért a nyelvi környezet, melyben az invenció avagy új tudás megszületik, hisz e tényező döntően meghatározza, hogy az utóbb mely kultúrrégiókban, a világ mekkora részén terjedhet majd el (NEMES NAGY, J. 2009).

A számítási központok modelljének „mintakorszaka” a nagy földrajzi felfedezések kora, amikor az újonnan megismert területekről információk tömege áramlott Európába, s onnan mind újabb és újabb vállalkozások indultak a „fehér foltok eltüntetésére”. E korszak körkörös tudásáramlásainak döntő része tehát az öreg kontinens számítási központjaira mutatott vissza, ami a jelenkori globális Észak első újkori nagyhatalmainak felemelkedése mellett e számítási központok tekintélyét is erőteljesen megalapozta. A folyamat tehát a jelenkori geopolitikai erőviszonyok kialakulása felé mutató tendenciákba ágyazódik, e tendenciák kifutása pedig a nyugat-európai országok és az Amerikai Egyesült Államok tudóstársadalmainak napjainkban is

² A két lehetséges fordítás közül a továbbiakban a *számítási központ*-ot alkalmazom, mivel az elmélet által leírt tudományos központokban zajló sokoldalú szellemi munkavégzést, úgy vélem, sokkal jobban leírja, mint az a matematikai fókuszú tevékenységek erőteljes dominanciájára utaló *kalkulációs központ* elnevezés.

[f26] megjegyzést írt: Tankönyvi forrás egy nagy tekintélyű szerzőtől. Hivatkozására mégsem a tekintélye motivált, hanem a felismerés, hogy az Árvai-féle forrásnál általánosabb forrásra van szükségem (az innovációterjedés témája kapcsán). E munkát is az említett cikk irodalomjegyzékében leltem fel, s remélem, helytállóan illesztettem be ide is és alább is.

[GyF27R26] megjegyzést írt: Tudomásom szerint – pedig elég sok mindent olvastam már – Nemes Nagy tanár úr írt magyar nyelven a legszínvonalasabb dolgokat a Hågerstrand-i értelemben vett innovációterjedés térbeliségéről. Tehát szerintem is indokolt a hivatkozás.

Volt neki egyébként már korábbi, kimondottan erről szóló tanulmánya is, Anett emlékeim szerint hivatkozta. De a kettő közül én is a 2009-es könyvet hivatkoznám itt, az ismertebb, könnyebben elérhető, újabb és kiértelmezhető.

érzékelhető tekintélytöbbletét eredményezte (GYURIS, F. 2024; JÖNS, H. 2011).

[f28] megjegyzést írt: új forrás

A számítási központok napjainkban is meghatározó szerepet töltenek be a tudás előállításában. Hisz jóllehet, az egyszerű, rövid információk (az ún. rutintudás, példának okáért egy sportverseny eredménye) a modern infokommunikációs technológiának köszönhetően elméletben néhány másodpercen belül eljuttatható a bolygó bármely pontjára, a komplexebb ismeretek előállításához, az átlagember számára értelmezhetetlen információk értelmezéséhez szükséges szakértelem továbbra is csupán a világ meghatározott pontjain áll rendelkezésre (MEUSBURGER, P. 2017). Ilyen, kifejezetten a modern korhoz kötődő számítási központok például a tőzsdék, kormányzati intézmények vagy épp a titkosszolgálatok székhelyei, emellett megőrizték kiemelkedő szerepüket az egyetemek, könyvtárak, kutatóintézetek is (JÖNS, H. 2011).

E klasszikus, főként inkább tudományos jellegű tudást előállító központok mellett a XIX. századtól újfajta számítási központok is kialakultak. Ahogyan ugyanis a felgyorsuló társadalmi és gazdasági fejlődés, valamint a népességnövekedés nyomán a hatalomgyakorlás mind összetettebb és szerteágazóbb (a mindennapi élet több területére kiterjedő) feladattá vált, igencsak felértékelődött az egyre szélesedő politikai jogokkal rendelkező vezetettek figyelmének, érdeklődésének, preferenciáinak orientálása. Ennek legjobb eszközéül pedig magától értetődő módon kínálkozott a média, mely a hírek témájának fókuszálásával anélkül képes szinte tetszőleges irányba befolyásolni a közvéleményt (akár akaratlanul is), hogy ehhez valótlanúságot, (felderíthető) hazugságot kéne állítania (MEUSBURGER, P. 2015).

[GyF29] megjegyzést írt: Nem tudom, itt csak nálam jelenik meg nagyon furán a tördelés?

A média jelentőségének és befolyásának növekedését nagyban elsőségi modern kommunikációs hálózatok egyes várakozások és értelmezések szerint decentralizálják és demokratizálják az információáramlást, a hírekhez való hozzáférést, hiszen a személyes találkozások mellé újabb információszerzési lehetőségeket biztosítanak. Valójában azonban igencsak centralizált, legfeljebb többközpontú, avagy sokközpontú rendszerekről van szó, amelyek centrumai viszonylag jól ellenőrizhetőek, belőlük nagyszámú felhasználó látható el azonos információkkal (MEUSBURGER, P. 2009). A rendszer centralizált jellegét erősíti, hogy az információk csupán látszólag képesek a regionális tudomány bevett kifejezését alkalmazva mintegy *járványszerűen*, szomszédsági alapon, azaz szabálytalanul és ellenőrizetlenül terjedni. Valójában azonban áramlásuk sokkal inkább jellemezhető a *hierarchikus* terjedés modelljével, melyben az információ/tudás/innováció a nyelvi és technológiai akadályok miatt előbb a hálózati hierarchia magasabbrendű elemei, csomópontjai (vagyis az egyes országok hírportáljai) közt terjed el, majd innen szivárog le az egyes csomópontokba bekötött elemekhez, hálózati végpontokhoz, az egyes felhasználókhoz, olvasókhoz (NEMES NAGY, J. 2009).

[f30] megjegyzést írt: Új forrás. Tartalmában sok erőteljesen átfed a szerző 2017-es, szintén felhasznált munkájával. Etikus behivatkozni?

[GyF31R30] megjegyzést írt: Az, mert a két munka nem ugyanaz. A 2017-esben sok újdonság van, viszont a 2009-esben is szereplők tényszerűen már 2009-ben megjelentek. Persze dönthetsz úgy is, hogy az érintett helyeken egyszerre hivatkozod mindkét munkát, vagy úgy is, hogy Te végig csak az egyiket, szerinted relevánsabbat hivatkozod.

A centralizált működésű médiát a közvélemény alakítására leghatékonyabban alkalmazni képes, a globalizált világ és a nemzetállamok felett irányító-koordináló hatalmat gyakorló elitrétegekkel kapcsolatban fontos kiemelni urbánus jellegüket. A világgazdaság meghatározó sűrűsödési pontjai növekedési motorjai ugyanis (továbbra is) a nagyvárosok, melyekből a bennük összefutó hálózati kapcsolatok révén immáron globális áramlás-rendszerek is meglehetősen könnyen és gyorsan vezérelhetők. Nem véletlen hát, hogy a különféle vállalatirányítási és kormányzati funkciók nagy számban tömörülnek ide, és hogy a hozzájuk kötődő, az áramlások terének alakításában meghatározó szerepet játszó elitréteg igényeinek kielégítésére változatos egyéb funkciók jönnek létre. S nem véletlen az sem, hogy a heterogén, sokféle törésvonallal szabdaltnak számoló elitek számára egyfajta közös célt és alapvetést jelent a vezető pozícióik megtartásához elengedhetetlen világvárosok feletti befolyásuk megőrzése. Ennek biztosítása és a városok versenyképességének megőrzése érdekében informális jellegű együttműködések, ún. *növekedési koalíciók (growth coalition)* is kialakulnak képviselőik között (CASTELLS, M. 1999; GYURIS, F. 2017, 2018).

Az elit ilyesfajta törekvéseit nagyban segíti a klasszikus tömegmédia centralizált működése, azaz, hogy annak szereplői (televízióadók, rádiók, nyomtatott lapok) rendre a nemzeti és/vagy globális léptékű politikai hatalom központjaiban alakítják ki székhelyüket. A tendencia természetesen nem az elitréteg, a hatalmat gyakorlók direkt nyomására alakult ki, sokkal inkább a médiaszereplők azon törekvésének köszönhetően, hogy a hírek forrásaihoz minél közelebb kerüljenek. S mivel a nézői igényekkel kapcsolatos általános vélekedés, – legalábbis a demokratikus berendezkedésű országokban – hogy a közvélemény számára legfontosabb hírek a közéleti jellegűek, a magas szintű politikai és gazdasági döntéshozatalhoz kötődnek, a médiaszereplőknek célszerű a döntéshozatalok helyszíneire települniük. A médiában így tehát a gazdasági és a politikai életben jellemző centrum-periféria viszonyrendszer termelődik újra, melyben a nem központi jellegű régiókat, helyeket nagy tekintélyű centrumokból látják el hírekkel, információkkal (MCQUAIL, D. 2003).

Adódik tehát a kérdés, hogy a centrumokba tömörült médiaszereplők, s általánosságban véve a(z online) média eszközei mennyiben képesek hiteles képet adni a világ tetszőleges pontjairól. Kétségtelen, hogy a virtuális szféra megjelenésével az információk „rendszeren belüli” *áramlása* és átadása, azaz a médiaszereplők szervezetén és együttműködésén keresztül, a munkatársak között sokkalta hatékonyabbá és gyorsabbá vált, mint a megelőző korszakok során bármikor. Ez azonban nem jelenti azt, hogy a rendszeren kívüli *információszerzés* a modern média számára egyszerűbbé vált volna. Hisz egyfelől nem szűnt meg egészen a távolság, mint leküzdendő akadály, de ennél is lényegesebb, hogy a vizsgált témáról bármiféle

médium munkatársai addig tudnak információt gyűjteni, amíg megvan irányukba a bizalom az érintett szereplők részéről. Azonban amint a bizalom és a biztonságérzet csökkenésnek indul, s amint növekedni kezdenek a kockázatok, a helyzet gyökeresen megváltozik, a modern újságíró arra irányuló erőfeszítései, hogy új információkat juttasson be a rendszerbe, a hálózatba, semmivel sem lesznek hatékonyabbak, mint akár száz évvel ezelőtt dolgozó elődjéé (MEUSBURGER, P. 2017).

A modern sajtó tehát, bár rendkívüli sebességgel tud információt továbbítani, figyelmét és erőforrásait azon témák és azon helyek felé fordítja, amelyektől viszonylag kis energiabefektetéssel érdemi, és a közvélemény tájékoztatása szempontjából fontosnak ítélt információkat kaphat. Ez evidens módon elsősorban a bejáratott és „hazai” terep, vagyis az adott médiaszereplőnek otthont adó település, leggyakrabban egy nagyváros lehet. Hasonló folyamat játszódik le tehát, mint a városszociológia meghatározó irányzatává vált chicagói iskola esetében, azaz a nagy tekintélyű számítási központ (a Chicagói Egyetem) munkatársai magát a *központot/labort*, illetve annak közvetlen környezetét tekintik a lehető legideálisabb kutatási *terepnek*, s az ott megszerzett információk alapján előállított tudásra építenek intenzíven terjesztett, utóbb hatalmas elismertségre szert tevő, általános magyarázó érvényűnek szánt elméleteket (GIERYN, T.F. 2006). A nagy tekintélyű labor tehát viszonylag könnyen a képes legitimálni saját eredményeit, „bizonyítani” elméleteinek relevanciáját, általános érvényűségét és fontosságát, függetlenül attól, hogy az őket megalapozó információk milyen terepről származnak. Függetlenül akár attól, hogy legnagyobb pontossággal elsősorban magát a labort reprezentálják.

2. Az online sajtó jellemzői és globális szerepe

2.1 Tömegesség és közönség

Az online sajtó egyik legfőbb jellemzője minden kétséget kizáróan a „tömegesség”, ami evidensebb formában a kínálat oldalán, a hírek kiemelkedően magas számában, egyes események minden korábbinál részletesebb bemutatásában (élő hírfolyamok) nyilvánul meg. E jellegzetességek együttesen egy átláthatatlan, befogadhatatlan szélességű (rendkívül nagy számú csatornán áramló) és időbeli távlatban vég nélkülinek tetsző hírfolyamot zúdítanak a befogadóra, a hírfogyasztókra. Azaz, arra a szintén rendkívül népes közönségre, amely a kommunikációban nem csupán passzív tényezőként jelenik meg, de a web 2.0 típusú platformokon tömegesen küld visszajelzéseket és adott esetben látja el további információkkal a portálokat. Az internet feltalálásával és a számítástechnikai forradalommal tehát megnyílt az út a valódi tömeg és tömeg közti kommunikáció felé, ami az emberi kommunikáció és a média történetében kiemelkedő mérföldkőnek számít, jelentősége a nyomtatás feltalálásához és a „Gutenberg-galaxis” születéséhez mérhető (SZÜTS, Z. 2012).

A tömegkommunikáció fogalmának pontos jelentésével és tartalmával kapcsolatban többféle kutatói megközelítés létezik. Minden kétséget kizáróan markáns eleme ugyanakkor a hírgyártók és fogyasztók közti kapcsolat személytelensége, illetve a két fél közti, információbirtoklásból és szaktudásbeli különbségből adódó hierarchikus viszony (utóbbi természetesen az egyének egymás közti kommunikációjában is jellemző lehet) (MCQUAIL, D. 2003). E jellegzetességek az online média esetében az olvasói információkra (is) építő hírgyártási gyakorlat és a fogyasztói visszajelzésre lehetőséget biztosító web 2.0 típusú portálok révén elméletben kevésbé markánsak, a két csoport közti érdeklődésbeli és egyéb preferenciakülönbségek miatti ún. hírszakadék-probléma (mást tartanak érdekesnek az olvasók, mint a szerkesztők) azonban esetükben is kialakulhat (GÁLIK, M. 2018).

Az internethasználat és az online médiafogyasztás egyik legfőbb vonzereje és a vele szemben támasztott egyik legalapvetőbb keresleti oldali elvárás az élményszerűség és a gördülékenység, a (gyakran multimediális) tartalmak gyors fogyasztása. Mindezt a hálózat sávszélessége érdemben korlátozhatja, amennyiben azonban e szűk keresztmetszetet kapacitásbővítéssel, új kábelek és nagyobb teljesítményű szervergépek üzembe helyezésével sikerül kiiktatni a rendszerből, egy viszonylag olcsón és különösebb földrajzi korlátok nélkül bővíthető hálózat áll rendelkezésére, azaz az internet és az online média „tömegességének” növekedése, a felhasználók számának gyarapodása szinte magától értetődő (SZÜTS, Z. 2012).

A tömegességet erősítő másik tényező a hálózat olcsó és az elméletben viszonylag inkluzív használatának lehetősége, ami már az internet fejlődésének korában mind jellemzőbbé vált, felváltva a korábbi, szigorúan szabályozott, katonai és tudományos célú alkalmazást. A világhálót megálmodó Tim Berners-Lee víziójában már alapvetésnek tekintette az új hálózat ingyenes és szabad használatát, s a rá vonatkozó szabályozási környezet a többi médiafelülettel összevetve napjainkban is meglehetősen laza (SZÜTS, Z. 2017).

2.2 Aktualitás, teljeskörűség, hitelesség

A multimédiás tartalmak, a rendkívüli hírbőség és a hírgyártásba való bekapcsolódás lehetősége mellett, vagy inkább mind felett állva, az online sajtó legfőbb vonzerejét rendkívüli reakcióideje, a szinte azonnali tájékoztatásra való képessége adja. E téren jóformán egyetlen másik médiaágazat sem tud versenyre kelni vele, így elsősorban ennek köszönhető, hogy már megjelenése után néhány évvel a hagyományos sajtóra leselkedő komoly veszélyként kezdték értékelni (NOCI, J.D. 2013). Felemelkedésével még a naprakészség terén korábban igencsak élenjárónak számító műfaj, a napilap is komoly riválist kapott, sőt, az aktualitásra nagyban építő jellege miatt még nehezebb helyzetbe is került, mint a folyóiratok és hetilapok. Nem véletlen, hogy a közelmúltban indult jelentősebb hazai lapok (pl.: Magyar Hang, Mandiner) is heti rendszerességgel vagy annál ritkábban jelennek meg, s tartalmukban nem az aktualitás terén próbálnak kiemelkedni (MOLNÁR, C. 2023).

A valós idejű tájékoztatásra törekvő online sajtó gyakorlatában épp az aktualitás megőrzése érdekében megengedhető (és a nyomtatott sajtóval ellentétben technikailag is lehetséges) az egyes hírek, cikkek utólagos korrekciója, friss információk alapján való módosítása és kiegészítése. A hír mint fix, zárt és időben változatlan egység fogalma tehát az online sajtóban nem értelmezhető (WEBER, M.S. 2017).

A naprakészségre való megrögzött törekvés tehát negatívan befolyásolhatja az egyes portálok tartalmának szakmai színvonalát, a tartalom hitelességét, de akár az értelmezhetőségét is. Azáltal ugyanis, hogy az online térben több, egy időben zajló esemény párhuzamos bemutatása is lehetséges, az aktualitást hajszoló hírportálok kínálatában mindenfajta szűrés nélkül tömegesen jelennek meg a legkülönbébb történésekkel kapcsolatos információk. A weblapok tartalma emiatt nem fogyasztható teljes egységében, abból csak azt raktározzuk el információként, amit észreveszünk. Figyelmünk, koncentrációs képességünk pedig épp az infokommunikációs forradalom, a számítástechnikai és okoseszközök tömeges elterjedése és

hírfogyasztásra való használata és életmódunk átalakulása miatt alaposan megváltozott. A hírfogyasztásra fordítható idő megnőtt, a zavartalan olvasásra rendelkezésre álló egybefüggő időszakok hossza ugyanakkor lerövidült. Ennek megfelelően a befogadó hajlamos a rövidebb cikkeket, kisebb információegységeket preferálni, ami az aktualitás biztosítása, az egyes eseményekről való gyors, tömör *értesítés* (információátadás) szempontjából nem jelent problémát, a mély, teljeskörű és végső soron hitelesebb *tájékoztatás* (tudásátadás) szempontjából azonban kétségtől igen hátrányos. Emellett azáltal, hogy az online sajtóban befogadható információegységek lényegesen kisebbek, a cikkek rövidebbek, a „jól megírt cikk” fogalma egyre kevésbé értelmezhető, ezt a fajta újságírói teljesítményt a fogyasztók egyre kevésbé kötik adott sajtóorgánumokhoz, ami mind az online, mind a offline médiatérben alaposan megnehezíti a brandépítést (MOLNÁR, C. 2023).

Az online sajtóban nem csak az újságcikkek hossza, de az újságírás hangvétele és stílusa is eltér a hagyományos sajtóban megszokottól. A XIX. század második felétől felemelkedő tömegsajtó szereplői esetében az hírgyártás során az objektivitás, a részrehajlás mellőzése, minden érintett fél meghallgatása, a tények és vélemények elválasztása a szakmaiság alapkövetelményeivé váltak (GÁLIK, M. 2018). Mindez természetesen nem jelentette magától értetődően széleskörű érvényesülésüket, azaz nem állíthatjuk, hogy a print sajtó általánosságban véve minőségibb, hitelesebb médiaszféra lenne/lett volna, mint az online portálok világa. Mindazonáltal a nyomtatott lapok viszonylag körülményes, vontatott előállítási folyamata során az újság piacra dobásáig (legalábbis elméletben) többszöri kontrollra és korrekcióra van lehetőség, s a nyomtatott sajtó e jellegzetessége ma is jelentős bizalom- és vonzerő-növelő tényező a printlapok számára (MOLNÁR, C. 2023) Napjainkban ugyanakkor a fokozódó politikai polarizációval összefüggésben a fogyasztói elvárások több fejlett országban is megváltoztak, az objektív, tárgyilagos újságírás iránti igények lecsökkentek. A médiaszabályozási környezet lazulásával és a médiapiacok deregulációjával, valamint az infokommunikációs forradalom kiteljesedésével a hírgyártás összességében véve ellenőriz(het)etlenebbé vált, ami bizonyos megközelítések szerint egy ún. igazság utáni (*post-truth*) korszak eljövételéhez vezet, melyben általánossá válhatnak a megalapozatlan vagy tudatosan hamisított információkra építő lejárató és álhírkampányok, s a közvélemény többirányú általános félretájékoztatása fenyeget. A naprakészséget hajszó, rövid hírek és pillanatnyilag rendelkezésre álló információk alapján működő online sajtó esetében különösen nehéznek bizonyulhat az ilyesfajta tendenciák – szólásszabadság tiszteletben tartása mellett történő – megfékezése (GÁLIK, M. 2018).

2.3 Hírek tematikus megoszlása és hangsúlyai

A médiafogyasztók figyelmének, érdeklődésének orientálásában, a közgondolkodás témakijelölésében meghatározó szerepük van az egyes médiaszereplőknek. A hírek válogatásával, az adásba, lapszámba, portálra kerülő hírek kiválasztásával a médiumok bizonyos szempontból kapuórként működnek. Abban pedig, hogy mit „engednek át” és tárnak a nyilvánosság elé, a legfontosabb döntési szempont az ún. hírérték, mely fogalom pontos értelmezése természetesen médiaszereplőnként és kultúránként más és más. Megfigyelhető például, hogy a demokratikus berendezkedésű országokban a közélettel kapcsolatos hírek kiemelt prioritást élveznek, ugyanakkor, mint az fentebb említésre került, előfordulhat, hogy a médiafogyasztók többségének mások a preferenciái. A hírgyártók és a közönség érdeklődése közti különbség, a hírszakadék csökkentéséhez hozzájárulhat, hogy a közösségi média felemelkedésével a média önkényes témakijelölő szerepe valamelyest csökkent (GÁLIK, M. 2018). A témakijelölés a befogadó figyelmének orientálásán túl, a megragadását is szolgálhatja. A kezdeti időkben az online portáloknak e téren is versengeniük kellett a nyomtatott sajtóval és a többi médiaágazattal, akár saját felületük printverziójával. Ennek köszönhető például, hogy kiforrott üzleti modell és újságírói ars poetica híján egyes online sajtótermékek a digitális korszak hajnalán tudatosan fordultak a megdöbbenést keltő, botrányos, meglepő hírek, a fősodorbelti hagyományos sajtó által nem észlelt megosztó témák és bulvártörténetek felé (NOCI, J.D. 2013).

2.4 Átvételi szokások

A médiaszereplők általános (tömeg)tájékoztató feladatának eredményes ellátásához és a naprakészség biztosításához elengedhetetlen a megfelelő források, akár más médiumok információinak felhasználása. Az átvétel, az egyéb forrásból származó hírekre való pontos hivatkozás a linkek révén az online szférában meglehetősen egyszerű. Az eszköz fontosságát jelzi, hogy a hyperlinkek alkalmazását már Tim Berners-Lee is javasolta a világhálóról szóló úttörő tanulmányában (BERNERS-LEE, T. 1989), s hogy az idő előrehaladtával – miként az a fejezet előző alegységében bemutatásra került – előbb a hírportálok egymás közti linkkapcsolatai gyarapodtak, majd a blogok, egyéb weboldalak és a közösségi média platformjai felé mutató linkek száma is jelentősen megnőtt, mígnem kialakult napjaink erőteljesen hálózatosodott médiaökoszisztémája (WEBER, M.S. 2017).

Az információáramlás sebességének növekedésével mindinkább kiéleződő naprakészégi versenyben az átvétel szerepe még jobban felértékelődött. Az egyes hírportálok az aktuális hírkínálat biztosítása érdekében egyre gyakrabban kényszerülnek egymás híreinek átvételére (WEBER, M.S. 2017), éppen ezért nagyon fontos különbséget tenni a hírtermelés és a hír-újratermelés között. Az online sajtó szereplőinek jelentős része ugyanis hírei többségét csupán átadva-átvéve avagy újratermelve tudja olvasói elé tárni, míg a primer hírgyártás bizonyos szempontból, egyes témákban továbbra is viszonylag kevés szereplőnél (mindenekelőtt hírügynökségeknél és újabban indirekt módon, elsősorban a közszereplők kommunikációjának köszönhetően a közösségimédia-platformokon) zajlik, ami megerősíti a markáns földrajzi vonatkozással bíró centrum-periféria viszonyrendszer továbbélését (NOCI, J.D. 2013).

2.5 Koncentráció és helyhez kötődés

A tömegkommunikáció egyes hagyományos csatornái, mindenekelőtt a rádió- és televízióadók technikai okokból és népszerűségük növekedését, a fogyasztói igények alakulását követve előszeretettel települtek a társadalmi és politikai élet központjaiba. Mivel fogyasztóik természetesen nem követ(het)ték őket, az általuk közvetített híráramlásban automatikusan újratermelődött az a sajátos centrum-periféria viszonyrendszer, mely a környezetüket adó társadalmat, nemzetgazdaságot, közéletet meghatározta. Az egyes országok centrumtérsegein kívül élő fogyasztóinak tömegét mindinkább a főváros és az egyéb jelentős gazdasági-politikai centrumok kezdték ellátni hírekkel. A híráramlásban ilyesfajta centrum-periféria reláció egyes kutatók szerint nagyobb léptékben is kimutatható. Johan Galtung norvég szociológus elmélete szerint például globális szinten egy, a világgazdaság működését meghatározóhoz nagyon hasonló centrum-periféria modell érvényesül a hírek forgalmában is. Ennek jegyében egyes, gazdaságilag fejlett, jelentős geopolitikai hatalommal rendelkező országok (pl.: USA, Kína, Franciaország, Nagy-Britannia) „saját gyártású” hírek sokaságát továbbítják a kisebb, világgazdasági szempontból kevésbé jelentős szatellit-államoknak, melyek közt a hasonló áramlások intenzitása meglehetősen csekély. Ez a fajta viszonyrendszer és hierarchia az online szféra esetében elméletben felülírható, hiszen az információ képes rendkívüli sebességgel, szinte távolságfüggetlenül és csekély költségvonzat mellett áramolni, így a szerényebb gazdasági-politikai erővel rendelkező országok a megfelelő technológia rendelkezésre állása esetén maguk is könnyedén hírgyártóvá válhatnak, s megélénkülhet a hasonló helyzetű államok

közti hírforgalom (MCQUAIL, D. 2003).

A közönség és a közvélemény informálása szempontjából az egyedüli kérdés tehát immáron az, hogy maga az információ eljut-e a hálózati, s ha igen, milyen gyorsan éri el annak valamely végpontját. A végpontokig ugyanakkor az információnak továbbra is fizikai távolságot kell leküzdenie, e folyamat során pedig ugyanúgy fennállnak azok az akadályozó tényezők (költség- és idővonzat, természeti akadályok, politikai határok stb.), melyek a digitalizációt megelőző korszakokban oly nagy mértékben megnehezítették az információáramlást. Kiemelendő, hogy az infokommunikációs forradalom, a műholdas távközlési rendszerek elterjedése és a vezetékek nélküli internetszolgáltatás megjelenése e téren is új távlatokat nyitott, hisz lehetővé tette, hogy a hálózat egyes végpontjai, azaz a tudósítók digitális eszközei kerüljenek az adott információforrás, esemény közelébe. A tudósítók térbeli mobilitásának ugyanakkor már komoly anyagi vonzata van, s ez az online portálok tudósítói számára komoly hátrányt jelent. Az erőteljesen profitorientálttá vált médiapiacra ugyanis képtelenek a nyomtatott lapok által virágkorukban generált 20-30%-os profitráta mellett működni, így a befektetők számára kevésbé vonzóak, finanszírozási hátterük gyengébb és bizonytalanabb, szakképzett, akár a helyi viszonyokat is jól ismerő helyszíni tudósítók alkalmazására értelemszerűen kevesebb lehetőségük van (NOCI, J.D. 2013).

A centrum-periféria viszonyrendszer tehát tartós képződménynek bizonyul, hisz a hálózati távolságok jelentéktelen idő- és költségvonzatával ellentétben a földrajzi távolságok leküzdése esetében mindkét téren (idő- és pénzsükséglet) legfeljebb csökkenésről, de semmiképp sem a teljes eltűnésről beszélhetünk. Ebből kifolyólag, és a fentebb említett gyengébb finanszírozási hátterük miatt, amennyiben a híreket első kézből, megszületésük helyéről szeretnék közölni, az online sajtó szereplőinek is célszerű központjaikat a társadalmi és politikai élet centrumaiba, a valószínűsíthető közéleti „epicentrumokba”, vagyis a nagyvárosokba, fővárosokba költöztetniük, folytatván a televízió- és rádióadók gyakorlatát. Ebből és a fejlett országok, nemzeti és globális jelentőségű gazdasági-politikai centrumtérsegek jobb hálózati lefedettségéből következően viszont szinte magától értetődő lehet az említett centrumok eseményeinek hírkínálaton belüli felülreprezentáltsága, amit tovább fokoz, hogy helyi kötődéseik, érintettségük miatt a centrum kisebb jelentőségű történései is nagyobb hírértékkel bírhatnak a portálok munkatársai számára, mint a periféria hasonló „helyi jelentőségű” ügyei – hordozzanak bármilyen, akár a teljes olvasóközönség vagy a közvélemény egésze számára releváns üzenetet.

Az online sajtó illetően térszerkezetét erősítette, hogy a digitális térbe lépés első kísérletei, az Amerikai Egyesült Államokban és világszerte a nagyvárosokban működő, jobb

finanszírozási háttérrel, az innovációkhoz és az alkalmazásukhoz szükséges szaktudáshoz jobban hozzáférő neves, nagy példányszámú országos terjesztésű hírlapokhoz kötődtek. A náluk lényegesen gyengébb anyagi-technológiai háttérrel rendelkező helyi lapok e korai „digitális átállás” terén hamar hátrányba kerültek, s hátrányukat sok esetben napjainkig sem tudták leküzdeni. A 2010-es évek közepén készült kutatások kimutatták, hogy az Amerikai Egyesült Államok helyi illetőségű portáljainak többsége igen nehéz anyagi körülmények között működik, egyes régiók esetében pedig egyenesen hiányoznak az ilyen jellegű médiaszereplők. Az egyes régiók médialefedettsége terén akár egészen kis távolságon belül is érdemi különbségek mutatkozhatnak – szoros összefüggésben a jövedelmi viszonyokkal. Az online sajtó szereplőinek ilyesfajta földrajzi aszimmetriája értelemszerűen tovább hátráltatja a helyi, avagy nem a centrumtérsegekben keletkező hírek szélesebb online nyilvánosságba kerülését, hiszen a helyi portállal nem rendelkező területek híreit a nagy olvasottságú híroldalak átvenni sem tudják, lévén, hogy nincs szereplő, aki „legyártaná” és első kézből táalná őket saját felületén. A jelenség aligha tekinthető pusztán elvont médiatudományi problémának: a helyi hírekkel való ellátottság jelenlegi ismereteink és a fentebb említett kutatások tükrében szorosan kihat az egyéni jól-létre, a helyi közösségek kohéziójára és identitására, s végül, de nem utolsósorban a közügyek iránti érdeklődésre és a közéleti aktivitásra (WEBER, M.S. 2017).

3. A magyar online sajtó világa

3.1 Felemelkedés és működés

A magyarországi internet kiépítése felé tett első lépésekre a rendszerváltás után, a COCOM-listák eltörlését és az első routerek érkezését követően kerülhetett sor. A hálózat kiépítése és fejlesztése a hazai tudományos élet Budapest-központúsága miatt, valamint azon egyszerű okból kifolyólag, hogy az internethálózat kiépítéséhez szükséges kutatás-fejlesztési munka döntő részét – az említett térszerkezeti sajátosságtól nem függetlenül – budapesti intézményekben végezték el, főváros-központúan kezdődött meg (VARGA, J. 2011).

A magyar nyelvű online sajtó megteremtésének első kísérletei az 1990-es évek második feléhez kötődtek, a műfaj igazi térnyerése azonban a kétezres évek elejére tehető, amikor megindult a hagyományos média magas szakmai színvonalon dolgozó szereplőinek (tévé- és rádióadók) térvesztése, s a velük ellentétben különutasnak, némiképp amatőrnek számító online

portálok, illetve a hírlapok weboldalainak népszerűbbé válása. A folyamatokat jól illusztrálja, hogy bár az online sajtó szereplőinek olvasottsága 2005 és 2011 között háromszorosára nőtt, a korszak tíz legolvasottabb portálja közül mindössze kettő volt kifejezetten közéleti profilú (Index, Origo) (TÓTH, B. 2012).

Ekkorra viszont az online sajtó helyzete egyre nehezebbé vált, s új riválist is kapott a felemelkedő közösségi médiaplatformok képében. E szereplők, ahogy globális szinten, úgy a magyar médiatérben is hírek közlésével és a rajtuk zajló közéleti-közösségi aktivitás révén elsődleges hírforrásként, hírgyártó szereplőkként keltek versenyre a portálokkal (TÓTH, B. 2012). A közösségi média térnyerésén felüli kihívások főként az általános, de a magyar portálok esetében különösen jellemző problémához, az ún. hirdetéskényszerhez kötődtek. A semmiből szerveződő, lassan növekvő közönséget megcélzó híroldalak ugyanis aligha tekinthettek el az ingyenes tartalomszolgáltatástól, s mivel több jeles képviselőjük mögött semmiféle közvetlen bevételt generáló nyomtatott hírlap nem állt, rendkívüli mértékben rá voltak szorulva a hirdetési bevételekre. A kezdeti időkben, mikor a portálok népszerűsége gyorsan növekedett, s az internethasználók számának lassú, de fokozatos gyarapodása a médiatérben belüli széleskörű dominanciájukat vetítette előre, a (külföldi) befektetők fokozott érdeklődést mutattak irántuk, így üzleti modelljük a kisebb megbícsaklások ellenére fenntarthatónak tűnt. (SZAKADÁT, I. 2016). Ebből kifolyólag többségük esetében az érkező befektetések semmiféle érdemi, válságállóságot javító fejlesztést nem ösztönöztek és indítottak el, így amikor a 2008-as pénzügyi krízis beköszöntött, egyszeriben drasztikusan csökkenő hirdetési bevételekkel és gyorsan romló finanszírozási helyzettel kellett szembenézniük. A válság súlyos hatásait érzékelve a 2010-es évek elejére a külföldi befektetők tömegesen vonultak ki a magyar online médiapiacról, ami a portálok helyzetét tovább nehezítette (GÁLIK, M. 2018).

A kivonuló befektetők helyét hazai, esetenként a 2010. évi országgyűlési választást követően hivatalba lépő új kormányhoz közel álló piaci szereplők vették át, ami mintegy megalapozta a médiakörnyezet 2010-es évektől meginduló átalakítását. Ennek egyik legfontosabb mérföldköve a 2015-ben hatályba lépő, majd később többször módosított új médiatörvény volt, mely jelentős központosítást eredményezett, csökkentve a közmédia szereplőinek autonómiáját, növelve az Médiatámogatási és Vagyongazdálkodási Alap (MTVA) és az újonnan megalakuló Médiatanács szabályozási jogköreit. Az intézkedéseket mintegy megelőzve és kiegészítve a Magyar Távirati Iroda 2011-ben a közszolgálati médiarendszer része lett. Ingyenessé váló hírcsomag-szolgáltatásaival szemben más hazai hírügynökségek rendkívül komoly versenyhátrányba kerültek, eljelentéktelenedtek, vagy megszűntek, így az MTI monopolhelyzetűvé vált (KOVÁCS, I. ET AL. 2021).

[GyF32] megjegyzést írt: Az igen, jó hosszú időtávú vizsgálat! ☺ (Itt már Kirk kapitányt lehetne hivatkozni!)

E folyamatokra ráerősítve 2018-ban számos kormányközeli tulajdonosi kör által üzemeltetett és/vagy jobboldali beállítottságú médium önkéntes csatlakozásával létrejött a Közép-Európai Sajtó és Média Alapítvány. A KESMA egyebek mellett magába foglalja a 19 vármegyei hírlapot és azok portáljait, a HírTV-t és több országos portált (pl.: Mandiner, 888.hu) is (URBÁN, Á. 2019).

A médiaszabályozás és tulajdonszerkezet újrastrukturálása mellett a 2010-es években folytatódott a médiafogyasztási szokások átalakulása. A médiafogyasztás terén a nyomtatott sajtó visszaszorulásával párhuzamosan kiteljesedett az online szféra dominanciája. Az Oxfordi Egyetem médiakutatással foglalkozó szervezete, a Reuters Intézet 2022-es, a magyar lakosság médiafogyasztási szokásairól szóló felmérésében a válaszadók 87%-a nyilatkozta, hogy (akár más források, médiumok mellett) használja az online portálokat a hírekről való tájékozódásra, míg a hírforrásként a televíziót (is) megjelölők aránya 56%, a nyomtatott újságokat (is) megjelölőké 12% volt. (SZALAI, S. 2023).

Az országos nyilvánosság történéseinek nyomon követése mellett a helyi hírekről való tájékozódásnak is megvannak a maga forrásai, s az irántuk való érdeklődés alig marad el az országos jelentőségű hírek népszerűségétől. A Mérték Médiaelemző Műhely és a Medián Közvélemény- és Piackutató Kft. 2023-as kutatása szerint a helyi hírekről való tájékozódás legfontosabb módját egy informális csatorna, a rokonokkal, ismerősökkel folytatott beszélgetés jelenti, melyet a megkérdezettek 57%-a nevezett meg a helyi hírekről való értesülés (természetesen nem kizárólagos) forrásaként. Emellett fontos szerepet játszhat a lakóhelyi Facebook-csoport, s a megkérdezettek 40%-a a helyi önkormányzat portáljáról is tájékozódik lakóhelyének történéseiről. Az önkormányzati kommunikáció másik fontos eszközét a településvezetés által kiadott nyomtatott lapok jelentik, melyeknek a 2020-as évek elején országszerte körülbelül ezer képviselője jelent meg (A 3155 hazai települések közül egyesek más településsel közösen adnak ki újságot.) (BÓDI, J. ET AL. 2023). A nyomtatott sajtó további képviselői közül a vármegyei hírlapok szerepe is jelentős, hisz ezek eladott összesített havi példányszáma (351 ezer db) a 2010-es évek végén a legnépszerűbb országos nyomtatott lapét, a Népszavát (22 ezer db) is sokszorosan meghaladta (URBÁN, Á. 2019). A vármegyei lapok és az önkormányzati fenntartásban működő újságok mellett természetesen független finanszírozású települési lapok is szerepet játszanak a helyi hírekről való tájékozódásban. Számuk a fővárosban és agglomerációjában, valamint a Balaton térségében a legmagasabb, s általánosságban véve a szoros összefüggést mutat, egyenesen arányos a településmérettel illetve a gazdasági fejlettséggel, ennek megfelelően a helyi lapokkal való ellátottság tekintetében leghátrányosabb helyzetben aprófalvas térségek (Cserhát, Szatmár, Belső-Somogy, Zala

vármegye délnyugati része) vannak. (BÓDI, J. ET AL. 2023).

Az országos médiát a helyi hírekről való tájékozódásra a fentebb említett kutatás szerint 2023-ban a megkérdezettek 23%-a használta. A nem budapesti válaszadók körében ez az arány 22%-os, míg a budapesti illetőségűek 27%-a jelölte meg a médiaágazatot tájékozódási forrásként, ami a fővárosi történések, helyi események felülreprezentáltságára utal (BÓDI, J. ET AL. 2023)³.

A helyi, nem önkormányzati üzemeltetésű hírportálokat a budapesti válaszadók 19%-a, a nem budapestiek 22%-a használta a helyi hírekről való tájékozódásra (BÓDI, J. ET AL. 2023). E portálok általánosságban véve a nagyobb városokban, egyetemvárosokban (pl.: Debrecen, Pécs, Szeged) jönnek létre és képesek tartósan fennmaradni, legnagyobb múltra visszatekintő képviselőjük, a Nyugat.hu is egy ilyen városban, Szombathelyen alakult. Alacsony számuk és korlátozott földrajzi elterjedésük elsődleges oka, hogy egy-egy piaci alapon működő sajtótermék fenntartásához általában legalább megyényi terület híreinek feltárása és a hozzá tartozó lakosság minél szélesebb körű elérése szükséges, a portálok hatóterülete viszont értelemszerűen kisebb (KOVÁCS, I. ET AL. 2023). Hasonlóképpen nem kifizetődő az országos portálok számára az egyes régiók, települések hírei felé való tudatos nyitás; az ilyesfajta kísérletek jelentős része kudarcba fullad (URBÁN, Á. 2019). A KESMA-kötelékben működő vármegyei lapok és portáljaik helyzete e tekintetben igen sajátos. Bár elvben egy-egy adott vármegye területét fedik le és helyi szerkesztőséget üzemeltetnek, tartalmuk jelentős részét országos vonatkozású hírek teszik ki, melyeket gyakran laponként hasonló, vagy egyező szövegezésű cikkekben tálnak, amelyek lapokat koordináló központi szerkesztőség munkájának termékei. (BÓDI, J. ET AL. 2023)

A települési vagy regionális hírportálok üzemeltetését nehezítheti továbbá, hogy viszonylag alacsony olvasottságuk miatt a hirdetési piacon meglehetősen versenyképtelenek, így finanszírozásukban a reklámbevételekre nem igazán számíthatnak, illetve, hogy amennyiben oknyomozó, projekteket (is) visznek, vagy rámutatnak a helyi elit valamely visszaélésére, könnyedén ellentétbe kerülhetnek annak képviselőivel. A helyi hírek feltárásának problémáit érzékelve a közelmúltban több kezdeményezés is született a fővároson kívüli (online) újságírás felkarolására, a vidéki vonatkozású események országos nyilvánosságba juttatására. Ilyenek voltak többek között a Partizán közéleti YouTube csatorna, a Magyar Hang hírlap valamint a G7 és a MÉRCE országos portálok illetve a Szabad Pécs helyi portál

³ Noha a kutatás és a hivatkozott tanulmány nem tér ki rá, érdemi kérdésként adódhat, hogy a fővárosi válaszadók számára a helyi hírek a kizárólag a lakóhelyükül szolgáló kerülettel kapcsolatos híreket, vagy a Budapest egészéhez kötődő eseményeket takarják. Utóbbiak médiareprezentációja értelemszerűen jelentősebb lehet előbbiekéénél.

együttműködésével létrejött Helyközi Járat nevű riportsorozat-kezdemenyezés, a Nyugat.hu által koordinált, 11 helyi portált tömörítő Szabad Hírek weboldal, vagy a Magyar Narancs portál kifejezetten helyi hírekkel foglalkozó melléklete, a Kis-Magyarország (KOVÁCS, I. ET AL. 2023).

Magyarország online sajtója napjainkra igen dinamikus, sokszereplős médiaszférává vált. Teljes hírkínálatának térbeli vonatkozásait (azaz az összes médium összes híréből kirajzolódó Magyarország-képet) feltárni jóformán lehetetlen feladat, így a kutatás során, a „mintagyűjtési terület kijelölésekor” az egyik legnagyobb, legmagasabb olvasottságú országos portálra, az Index.hu-ra esett a választás. A kutatás eredményeinek összefoglalása, értékelése, kontextusba helyezéséhez elengedhetetlen az oldal történetének, működésének rövid áttekintése, mely a dolgozat következő alfejezetének témáját jelenti.

3.2 Az Index.hu

Napjaink magyar online közéleti sajtójának legolvasottabb portálja, az Index.hu létrejöttének közvetett előzménye a szociológia és történelem szakon tanuló későbbi alapító főszerkesztő, Nyíró András és barátai által az 1980-as években, budapesti egyetemi tanulmányaik idején megkezdett dokumentarista gyűjtőmunka volt, melynek keretében a szocialista rendszer éveinek tárgyilagos tablóját kívánták nyújtani, felhasználván a korabeli média anyagait, levéltári és könyvtári forrásokat. (VARGA, J. 2011). Az új portál tényleges indulásához vezető úton a közösen végzett gyűjtőmunkán felül kiemelt jelentősége volt az alapítók külföldi tanulmányainak és az első hazai egyetemi internethálózatokhoz való hozzáférésüknek (TÓFALVY, T. 2017).

1995-re, az Index elődje, az Internetto indulásának idejére már viszonylag gazdag magyar digitális kultúra alakult ki a világhálón, az internethasználók száma azonban, mint az a hazai online sajtó történetének bemutatásakor említésre került, igen alacsony volt, s meglehetősen lassan növekedett. Így az Internetto tartalmi, bár termékeny talajra hullottak és az oldal olvasottsága rövidesen olyan rangos lapokét is meghaladta, mint a Népszabadság vagy a Magyar Narancs, a vontatottan haladó internetpenetráció meglehetősen lassú, a várakozásoktól elmaradó növekedésre kárhoztatta a portált. E probléma, illetve a portálnak tulajdonos informatikai tematikájú online lapról szóló kezdeti elképzeléseitől mindinkább eltérő irányba tartó fejlődése idővel az IDG Magyarországgal fennálló feszültségek kiéleződéséhez, s végül nyílt konfliktushoz vezetett. Ennek eredményeképpen az Nyíró és

kollégái 1999-ben megegyezés nélkül távoztak az Internetto szerkesztőségéből, s megalapították az Index.hu-t (VARGA, J. 2011).

A megrázkódtatások ellenére a régi-új portál sikere töretlennek bizonyult, s a 2000-es évekre a hazai média megkerülhetetlen szereplőjévé, a Tartalomprojektből 1998-ban Origo-vá váló rivális portállal versengve a legnépszerűbb hazai híroldallá vált (TÓTH, B. 2012).

Helyzetét, magyar nyilvánosságban elfoglalt pozícióját a 2010-es évek változó médiaszabályozása és az átalakuló médiapiaci viszonyok sem tudták kikezdeni, hiába képviselt viszonylag kritikus megközelítést az új kormányzattal szemben. Jóllehet, működését kisebb válságperiódusok és problémásabb szituációk nehezítették (Ezek egyike volt a szerkesztőség 2013-as belső konfliktusa, melynek eredményeképpen Új Péter alapító szerkesztő néhány munkatársával együtt kivált az Index csapatából és létrehozta a 444.hu portált.), az oldal továbbra is Magyarország piacvezető hírportálja maradt. Helyzetét erősítette, népszerűségét növelte, hogy a legfőbb riválisát is elérő jobboldali-konzervatív, kormányközeli befektetői körök médiapiaci előretörését követően az Index vált a kormánykritikus médiaszegmens egyik legtekintélyesebb szereplőjévé vált.

Történetében a legutóbbi markáns fordulóponthoz 2020-ban következett be, jóllehet, az idáig vezető folyamatok már hamarabb megindultak. A 2010-es években ugyanis az ezredforduló tájékától rendkívüli gyorsasággal terjeszkedő közösségimédia-platformok, valamint a világhálón mind jelentősebb pozíciót kivívó egyéb óriáscégek (Google, YouTube) a hirdetési piacon is mind jelentősebb szerepre tettek szert. Rendkívüli népszerűségüknek és forgalmuknak köszönhetően 2020-ban a hazai online hirdetési szektor bevételeinek 97%-át már ilyen típusú szereplők realizálták, s világossá vált, hogy a hírportálokhoz kötődő, KKV-méretű hirdetési szolgáltatók rendkívüli versenyhátrányban vannak hozzájuk képest (WHITEREPORT 2022).

A probléma természetesen az Indexet is elérte; a csökkenő hirdetési bevételeket látva a tulajdonos Magyar Fejlődésért Alapítvány (MFA) vezetősége az alapítók egyike, Gerényi Gábor közreműködésével 2020 tavaszán javaslatot fogalmazott meg a kockázatok megosztására és csökkentésére az időközben meglehetősen népszerűvé váló nagyobb tematikus rovatok leválasztásával és külön oldalként való üzemeltetésével. Az Index ezt követően csupán elérési kapujául szolgált volna az említett önálló rovatoknak, így forgalmukból közvetve részesedhetett volna, de fenntartási költségeiket nem kellett volna viselnie. Mivel a tulajdonos Magyar Fejlődési Alapítványban a megelőző időszakban a kormányzathoz közel állónak tekintett befektetők is befolyást szereztek, a főszerkesztő, Dull Szabolcs a drasztikus átalakítás terve mögött a portál függetlenségének csorbítására irányuló szándékokat sejtett, s konfliktusba

keveredett a MFA igazgatójával, Bodolai Lászlóval, aki menesztette őt. A mintegy 90 alkalmazottból álló szerkesztőség tagjainak többsége, a főszerkesztő leváltásával igazoltnak látta a függetlenség csorbításáról szóló félelmeket, s követelni kezdte pozíciójába való visszahelyezését. Miután ez nem történt meg, a portál munkatársai közül több, mint hetvenen felmondtak, s 2020 őszén Telex néven új oldalt indítottak (LÉNÁRD, L. 2021).

A szerkesztőség tagjainak tömeges távozását követően a portál szerzői gárdája fokozatosan újjáépült; a cikkek erősen kormánykritikus hangvétele semlegesebbé, vagy a kormányzattal szemben elfogadóbbá vált. Mindenesetre a régi-új Index piacvezető pozícióját megőrizve továbbra is Magyarország legmagasabb olvasottságú híroldala, melynek kezdőlapját a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság adatai alapján a vizsgálati időszakban, 2024 szeptemberében naponta 276 ezer belföldi internetező kereste fel, ami mintegy 60 ezer fős előnyt jelent a második leglátogatottabb portállal, a Telex-szel szemben (NMHH 2024b).

4. A felmérés módszertana

A dolgozat empirikus eredményei az Index.hu híreinek elemzése nyomán születtek meg. Voltaképpen egy sajtósági tartalomlemező kutatásra került tehát sor, melynek elemzési egységei a portálon a kijelölt mintaidőszak során, 2024. szeptember 2-től szeptember 29-ig megjelenő cikkek, kódjai pedig az egyes országok, régiók, települések nevei voltak. Ilyenformán tehát a kódkészlet deduktív úton került kijelölésre, azaz eleve adott volt, igaz, gyakorlati alkalmazása a téma jellegéből és az adatfelvétel kérdésfeltevéséből adódóan (lásd lentebb) esetenként induktív gondolkodást is szükségessé tett (HENNINK, M. ET AL. 2020).

A kutatás apjával szolgáló hírek összegyűjtése az Index.hu hírarchívumának segítségével történt meg, a kijelölt mintaidőszak, vagyis a négy „teljes szeptemberi hét” által lefedett szeptember 2. és szeptember 29. közti időszakra fókuszálva, heti bontásban, mindig az előző teljes hét hírtermését legyűjtve. A tudományos igényű adatgyűjtést a hírarchívum sokoldalú szűrési funkciói tették lehetővé, amelyeknek köszönhetően a cikkek akár rovatjuk és megjelenésük napja szerint is leválogathatóak voltak.

A kutatás ugyanis két párhuzamosan felmért, heti bontásban elkészített minta kijelölését tette szükségessé, egyet, mely a portálnak a teljes világról alkotott képét mutatja be, s egy másikat, mely a Magyarországról megjelenő hírekről ad képet. Előbbi a cikkek véletlenszerű kisorsolásával állt össze, oly módon, hogy a minta elemszáma az adott héten megjelent összes hír 10%-át érje el (Ez az adott hét hírtermésétől függően 130-170 elemű minták kialakítását jelentette). A minta reprezentativitását a rovatok és az egyes napok hírtermésének megjelenésére megvizsgálva minden esetben legfeljebb +/- 5%-os, vagy az alatti eltérések voltak jellemzők. A másik, kifejezetten belföldi fókuszú „mintát” a „Belföld” rovat hírei jelentették. A belföldi mintával kapcsolatban fontos kiemelni, hogy bár a téma szempontjából legrelevánsabb rovaton alapul, az Index.hu Magyarországról szóló híreit mégsem fedi le teljesen. Egyes, hazánkkal kapcsolatos hírek ugyanis a gazdasági, kulturális, sporttal és egyéb témákkal foglalkozó rovatokban jelennek meg a „Belföld” rovat helyett, bár utóbbi hírtermése az adatgyűjtés tapasztalatai alapján jelentősen felülmúlja az előbb felsoroltakét. A teljesebb kép biztosítása érdekében mindazonáltal két, feltételezhetően sok település („hírhely”) eseményeiről hírt adó rovat, a „Kultúr” és a „Sport” rovat hazánkkal kapcsolatos hírei is feldolgozásra kerültek, jóllehet, a vonatkozó eredmények a dolgozatban a terjedelmi korlátok miatt csak érintőlegesen jelennek meg. Összességében véve az adatgyűjtés 2+1 mintájának áttekintése során mintegy 2000, igencsak eltérő terjedelmű cikk elemzésére került sor.

E munkafolyamat során minden cikk esetében rögzítésre került annak témája, a konkrét

[f33] megjegyzést írt: új forrás. Remélem, nem erőltetett.

[f34] megjegyzést írt: Ide került be a konkrét darabszám, ami az előadásban szerepelt, de a dolgozathoz hiányolta a zsűri.

helyhez kötődés/nem kötődés ténye (1 és 0 értékkel), az átvétel forrása, amennyiben más médiaterméktől átvett hírről volt szó. A hírek térbeli, helyi kötődései három kategóriában jelentek meg az adatbázisban, elsőként a hír által érintett országokat, majd a releváns „helyeket” (döntő részben településeket) végül a régiókat (szövetségi állam tagállama, vármegye, tartomány, természetföldrajzi és történelmi régiók stb.) listázva. Fontos kiemelni, hogy a térbeli kötődések vizsgálatakor az alapkérdés nem a „Hol történt (a cikk által bemutatott esemény)?”, hanem a „Mely országról/helyről/régióról árul el valamit?” volt, hisz a dolgozat elméleti megközelítése nem a „világ eseményeinek földrajzát”, sokkal inkább az online médiának az emberek képzeleti földrajzára gyakorolt hatását helyezi a középpontba. Így az adatbázisba értelemszerűen jóval nagyobb számú hely került be, mintha a minták feldolgozása pusztán az egyes történések helyszíneire fókuszált volna. A nemzetközi konfliktusokról, kapcsolatokról szóló cikkek kapcsán felvételre került az összes érintett állam neve, a sportesemények esetében az összes, oda csapatot delegálni tudó ország neve, az egyes személyek életútja kapcsán pedig azok minden, a cikkben megemlített helység neve, vagyis minden olyan ország, hely régió, amelyről a cikk elolvasása nyomán a hírfogyasztó megtudhatott valamit.

A minták fent részletezett módon történő feldolgozását követően megtörtént a tematikus megoszlással (ehhez kapcsolódóan lásd az alább közölt táblázatot), az egyes helyek reprezentációjával stb. kapcsolatos adatok kinyerése, s megkezdődhetett azok Excel és QGIS program segítségével történő elemzése, vizualizációja. Kontextusba helyezésükhöz különféle társadalomföldrajzi mutatók is felhasználásra kerültek, a Központi Statisztikai Hivatal, valamint a Világbank adatbázisainak igénybevételével.

Jelen kutatáshoz hasonló módszertannal, de jóval nagyobb mintával és automatizált adatfelvétellel a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság is készít felméréseket az egyes földrajzi helyek és politikai szereplők említettségét vizsgálva az online térben. A szervezet Neticle Media Intelligence-szel közösen készített, a 2023-as évre vonatkozó kutatásában 93 online (média)felületet (magyar hírportálokat és egyes közösségimédia-platformokat) vett górcső alá. A kutatás, noha más mintavételi időszakot vett alapul és nem az egyes cikkek helyi kötődéseit, hanem a különféle földrajzi neveknek a cikkek szövegeiben való előfordulásának gyakoriságát vizsgálta, nagyjából-egészében hasonló területi mintázatokat tárt fel, mint a dolgozat. Mivel a világpolitikai erőviszonyok, viszonyrendszerek, konfliktusok tekintetében 2023-ról 2024-re nem történt döntő változás, okkal valószínűsíthető, hogy az Index.hu legalábbis részlegesen alkalmas a magyar online médiater reprezentatív vizsgálatára (NMHH 2024a).

A kutatást egészében véve tehát a kvantitatív megközelítés határozta meg; kvalitatív természetű adatok (pl.: az egyes hírek hangvétele), felvételére nem került sor. Jóllehet, a

[f35] megjegyzést írt: új forrás. Ide került be az NMHH-kutatás, amit korábban küldtem. Több terjedelmet nem szánnék rá, mert a mintavételi időszaka és a módszertana is különbözik (utóbbi ráadásul kissé ködös is), de ennyit mindenképp írni róla, hogy ne tűnjön úgy mintha azt hinném, hogy csak én foglalkoztam eddig a témával.

korszerű földrajzi kutatásokban mindkét megközelítésnek helye lehet (CLIFFORD, N. ET AL. 2010), jelen munka alapkutatás-jellegéből adódóan a hangsúly az egzakt eredményekre helyeződött. Az eredmények árnyalása, s adott esetben felülvizsgálata további kutatásokat tehet indokoltá, melyekben már a kvalitatív módszerek is jelentősebb szerepet kaphatnak.

[f36] megjegyzést írt: Új forrás. A tartomelemzésről és az online média kutatásáról sajnos nem találtam benne információt, ezért csak így, kissé félszegen sikerült behivatkozni.

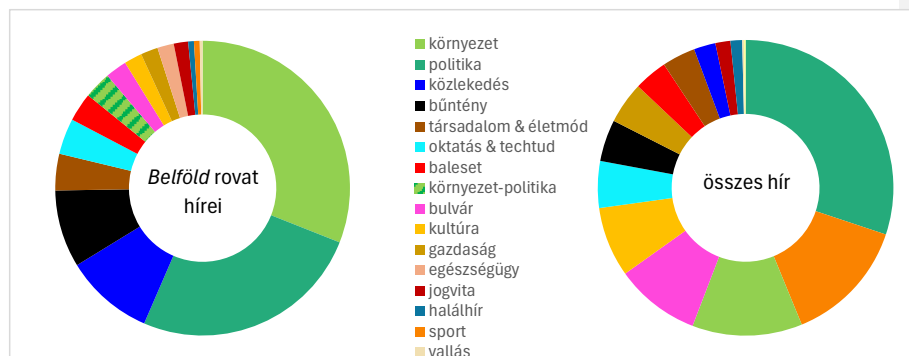
Kategória	Tartalom	Kategória	Tartalom
baleset	személyi sérüléssel és/vagy súlyos anyagi kárral járó események, ide nem értve a közlekedési baleseteket és a természeti kríziseket	környezet-politika	A dunai árhullámmal kapcsolatban bevezetett kategória, melybe azon cikkek kerültek, amelyek nem feltétlenül magáról a dunai árvízi helyzetről, sokkal inkább a közszereplők erre adott reakciójáról szólnak.
bulvár	hírességek, közszereplők magánéletével kapcsolatos történetek; különféle botrányos, meglepő, de jogszabályba nem ütköző események	közlekedés	közlekedési balesetek, rendellenességek, fejlesztések
büntény	jogszabályt sértő cselekedetek és a (hozzájuk kötődő) büntetőeljárások	kultúra	kulturális rendezvényekről, kultúrpolitikáról, történelmi eseményekről és művészeti alkotásokról, művészekről szóló cikkek
egészségügy	az egészségügyi ellátórendszer, állapotával, működésével és a társadalom egészségi állapotával, kilátásaival kapcsolatos hírek	oktatás & techtud	az oktatási rendszerrel és működésével, illetve a tudományos szféra híreivel, vívmányaival kapcsolatos cikkek
gazdaság	gazdasági szereplők döntéseivel és a gazdaságot alakító folyamatokkal, fejlesztésekkel kapcsolatos hírek	politika	kormányzásról és törvényhozásról, közszereplők megnyilatkozásairól, politikai (akár háborús) eseményekről szóló hírek
halálhír	közszereplők, hírességek természetes (nem balesethez vagy bűncselekményhez kötődő) halála	sport	sportesemények, sportolókval kapcsolatos történetek, sporthoz kötődő fejlesztések, sportdiplomáciai események
jogvita	jogi játszmák, ideértve az államok közötti, bírósági keretek közé terelt nézeteltéréseket is	társadalom & életmód	társadalmat alakító folyamatok, társadalom általános helyzetével, problémáival kapcsolatos hírek, mindennapi életvitelhez kötődő hírek
környezet	a környezet állapotával, természeti krízishelyzetekkel foglalkozó cikkek	vallás	vallási események, egyházkormányzási és valláspolitikai ügyek

1. ábra: Az adatfelvétel során alkalmazott tematikus kategóriák

[f37] megjegyzést írt: A leírásukat terjedelmnyerési célból megrövidítettem. Remélem, azért még értelmezhetők.

5. A hírek földrajza

5.1 Témaeloszlás sajátosságai

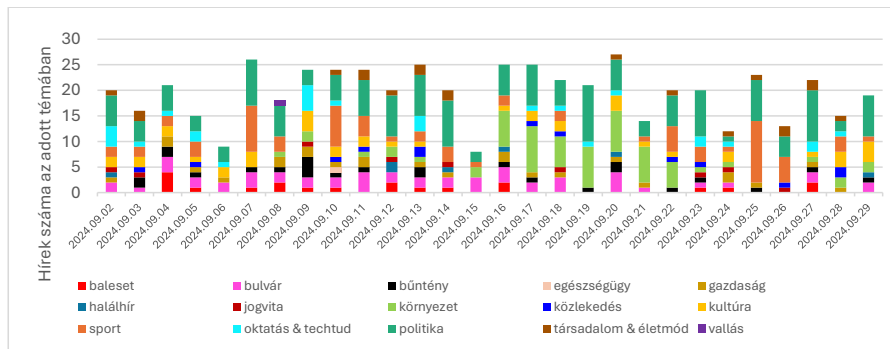

2. ábra: Az Index hírkínálatának tematikus megoszlása, 2024. szeptember 2-29. (Külső körcikkek: összes hír, belső körcikkek: belföldi hírek)
(saját adatfelvétel és szerkesztés)

[f38] megjegyzést írt: Az opponensi javaslatnak megfelelően szétválasztásra került a perecdiagram két karimája. Valóban értelmezhetőbb...

Az Index, mint nagy olvasottságú univerzális hírportál kínálatában a demokratikus berendezkedésű országok sajtója esetében bevett gyakorlatnak megfelelően igencsak felülreprezentáltak a politikához kapcsolódó hírek. Ezeket a másik, nagy érdeklődésre számot tartó téma, a sport hírei követik, melyek számát jelentősen megnövelheti, hogy a portál a fontosabbnak ítélt mérkőzésekről, versenyekről élő hírfolyamban tudósít. A környezeti témájú hírek „harmadik helyezése” valószínűsíthetően csupán a mintavételi időszak rendkívüli eseményének a közép-európai áradásoknak köszönhető. Ugyanezzel magyarázható a téma dominanciája a „Belföld” rovat hírei esetében is; az árvízi helyzet nélkül minden bizonnyal itt is a politikával kapcsolatos történésekről szólna a legtöbb hír. A belföldi-nek nevezett hírek tematikus megoszlásával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy amint az a módszertani fejezetben is kiemelésre került, egyes témáknak (sport, kultúra, bulvárhírek, gazdaság) önálló rovatuk van, így az e területekhez kapcsolódó, Magyarországhoz kötődő hírek is e rovatokban jelennek meg a „Belföld” rovat helyett.

5.1.1 Összkép

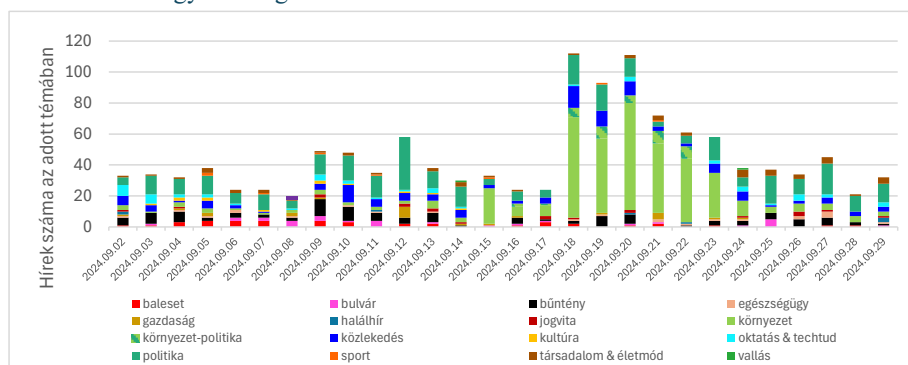

3. ábra: Az Index napi hírkínálatának tematikus megoszlása naponként, a cikkekből vett reprezentatív minta alapján (saját adatfelvétel és szerkesztés)

A teljes hírkínálatból vett minta híreinek témamegoszlását idősorosan vizsgálva szembetűnő kiugrások, felívelések rendre a magyar vonatkozással bíró eseményekhez kapcsolódnak. Ilyen kiugrásokat jelentenek például a magyar labdarúgó válogatott Nemzetek Ligája mérkőzései a (szeptember 7., 10) és az FTC Európa Liga selejtező mérkőzése az RSC Anderlecht ellen (szeptember 25.), vagy a kötcsei piknik és annak utóértékelése a politika területén (szeptember 7-8.). Az egyetlen, kifejezetten külföldi vonatkozású esemény, mely látványosabb kiugrás formájában is megjelent (az oktatás & techtud kategóriában), az Apple cég szeptember 9-én a kaliforniai Cupertino-ban tartott termékbemutató show-ja volt, amiről a portál élő hírfolyamban számolt be.

Az egyes események, témák reprezentációjában megfigyelhető trendszerű fel- és leívelés tipikus példájának tekinthető az iskolaév kezdete, mely a hónap első hetében szolgáltatott híreket a portál számára az oktatás & techtud kategóriában, majd maga a témakategória is „eltűnt” néhány napra a mintából. Ennél is markánsabb a dunai áradás megjelenése, mely a hónap harmadik hetében minden más témát és témakategóriát maga mögé utasítva uralta a médianyilvánosságot, viszont a hírek számát összességében véve nem növelte meg.

5.1.2 Magyarország

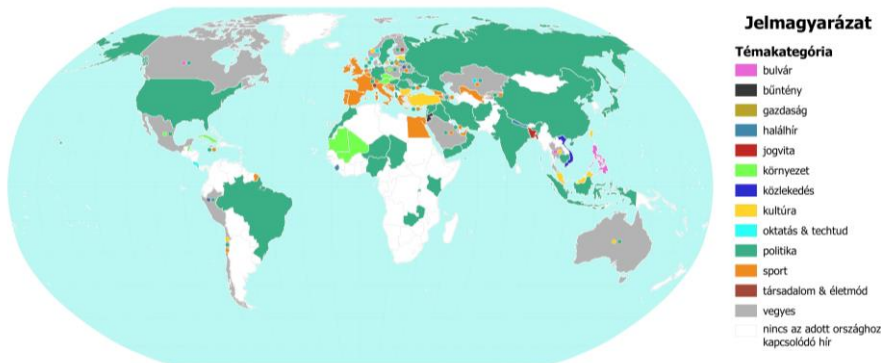
4. ábra: Az Index.hu „Belföld” rovatába tartozó hírek tematikus megoszlása, naponként (saját adatfelvétel és szerkesztés)

A témák időbeli megoszlását a *Belföld* rovat esetében vizsgálva markánsabban megjelenik az iskolakezdés hőeleji tematizáló hatása és kifutó trendjellege. A politikai témájú hírek terén kirajzolódik egy, az össz-hírkínálatban kevésbé látványos felfutás szeptember 9-e és 14-e között, ami több, párhuzamosan tematizáló, nagy figyelmet kiváltó téma (kötcei találkozók, Bese-botrány, fővárosi kommunikációs csatározások, kormányinfo szeptember 12-én) megjelenésével hozható összefüggésbe. A legmarkánsabban kirajzolódó tematizációs hullám ugyanakkor egyértelműen a szeptember harmadik-negyedik hetében levonuló dunai áradáshoz kötődik. Az árvíz összességében véve az online média két jellegzetességére, az aktualitás és a gyors reagálás kulcsszerepére, valamint a „tömegesség” gyakorlati érvényesülésére, a hírgyártás kiemelkedő sebességére világított rá: a rendkívüli eseményt érzékelve a portál élő hírfolyam segítségével (működés: szeptember 18-23) egyik napról a másikra képes volt sokszorosára növelni a Belföld rovat híreinek számát. Az, hogy mindez a portál egészének hírkínálatában (lásd fentebb) nem eredményezett hasonlóan drasztikus cikkszám-növekedést, ellenben a felmerülő hírkategóriák számát valamelyest lecsökkentette, arra utal, hogy a szerkesztőség munkatársainak feladatmegosztását tudatosan és meglehetősen gyorsasággal átszervezték, több újságíróat „állítva rá” az árvízről való tudósításra – akár más témák, rovatok kárára is.

A hónap utolsó hetében ismét a politika váltott ki kisebbfajta tematizációs felívelést, mindenekelőtt a portál által Vogel Evelinnel, az ellenzék vezető erejének számító TISZA Párt elnöke, Magyar Péter volt barátnőjével készített interjú (megjelenés: szeptember 25.) és Orbán Balázs miniszterelnöki politikai igazgató 1956-os forradalommal kapcsolatos kijelentéseinek (megjelenés: szeptember 25.) közéleti utórezgéseinek kapcsán.

5.2 A világ hírei

5.2.1 Térbeli témafókusz

A térkép az Index.hu-n 2024. szeptember 2. és szeptember 29. között megjelent cikkekből vett, az összes elem 10%-át elérő mintából vett adatok alapján készült. A "vegyes" kategóriába eső országokhoz kapcsolódó hírek leggyakoribb témáiról a területükön vagy annak közelében elhelyezett pontok adnak információt.

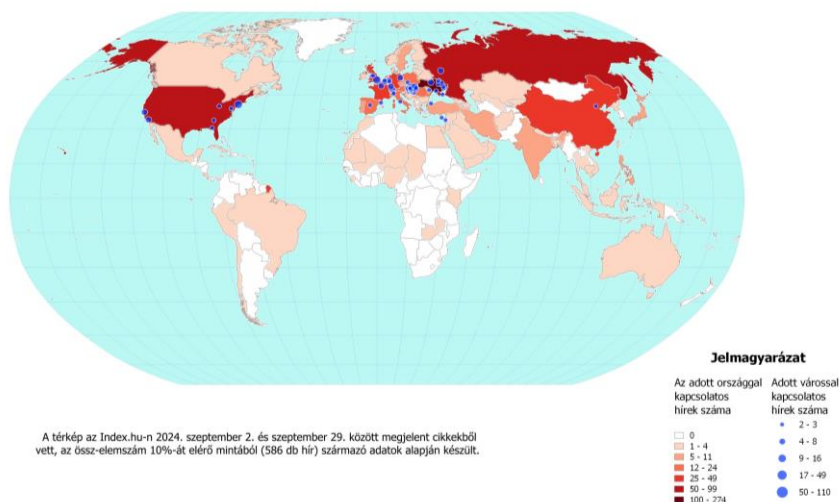
5. ábra: A világ országairól szóló hírek leggyakoribb témái (saját adatfelvétel és szerkesztés)

A hírek országonkénti és témánkénti bontásában a politikai jellegű hírek túlsúlya még szembetűnőbb. A világ legnépesebb országai és az Európán kívüli országok esetében az egyes országokról szóló hírek többségét az adott ország belpolitikai eseményeiről és külpolitikai lépéseiről beszámoló hírek adják.

Az öreg kontinens esetében a kép lényegesen változatosabb. Az orosz-ukrán háborúra, mint a külpolitika egy sajátosan erőszakos eseményére irányuló fokozott figyelem mellett megfigyelhető a magyar kül- és gazdaságpolitikát hagyományosan meghatározó német orientáció hatása, Németország politikai súlypontú reprezentációja, ami főként a többi nyugat- és dél-európai állammal való összevetésben válik igencsak szembetűnővé. Ezen államok esetében ugyanis, gazdasági-politikai súlyuktól, az Európai Unióban játszott szerepüktől függetlenül a sport volt a hírek leggyakoribb témája, ami a gyakorlatban elsősorban a labdarúgással kapcsolatos hírek túlsúlyát jelenti. E „futball-országok” és a „politikai dominanciájú országok” mellett a harmadik markáns tömböt a Felső-Duna vízgyűjtőjének országai jelentik, melyek fokozottan érintettek voltak a Borisz-ciklon okozta áradásokban, így esetükben is a környezeti témájú hírek adták a mintába kerülő cikkek többségét.

5.2.2 Országok és városok reprezentációja

[f39] megjegyzést írt: Még tervezek rajta alakítani.

6. ábra: A világ országainak és városainak reprezentációja

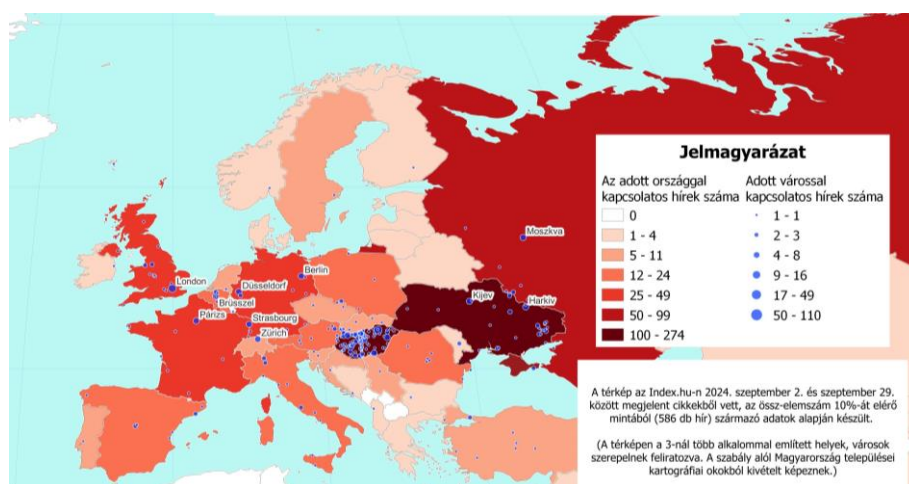
(Saját adatfelvétel és szerkesztés)

A világ országainak reprezentációja terén a portál hírkínálatát jelentős egyenlőtlenségek jellemzik. Ezek nagyjából-egészében leképezik a globalizált világ Észak-Dél egyenlőtlenségeit, azonban kiemelendő, hogy a fejlettebb, geopolitikai és gazdasági szempontból erősebb globális Észak országainak reprezentációjában is számottevő különbségek mutatkoznak.

A „hagyományos” globális Észak – globális Dél kettősséget mutatja, hogy a Rio Grande–Földközi-tenger–Fekete-tenger–Himalája sávától délre mindössze három ország említésszáma haladta meg a 11-et, s a déli félteke egyetlen városa sem szerepelt egynél több hírben a mintába került cikkek közt. Különösen figyelemre méltó Afrika helyzete, amely kontinensen egyetlen olyan ország sem akadt, ami a teljes hónapot lefedő minta híreiben egynél több alkalommal szerepelt volna; de népesedési súlyához és világgazdasági szerepköréhez mérten igencsak alulreprezentáltak bizonyult a délkelet-ázsiai térség, illetve e téren fejlettsége ellenére Ausztrália is a globális Dél országaihoz hasonló helyzetben van. Európán belül hasonló, alulreprezentált területként azonosítható a Balkán-félsziget.

A magas említésszámú országok közt (a 274 hír által említett Magyarországot ide nem számítva) viszonylag törvényszerű módon főként a világ globális nagyhatalmait találjuk, ugyanakkor ezen államok reprezentációjában is érdemi különbségek jellemzőek. Ezek

valószínűsíthetően külpolitikai szerepvállalásukkal, a magyar közönségnek íródó portál nézőpontjából releváns európai ügyekben (mindenekelőtt az orosz-ukrán háborúban) való érintettségükkel függenek össze. Ennek köszönhető például az Amerikai Egyesült Államok, Oroszország és Kína nagyszámú említése, India gyengébb reprezentációja. Általánosságban véve jellemző, hogy az Európán kívüli országokról leginkább, mint külpolitikai aktorokról, vagy egy-egy, az egész országot érintő ügy kapcsán számolnak be az oldal hírei, míg belső folyamataikról, helyi kötődésű híreikről sokkalta kevesebbet tudhat meg az olvasó. Erre utal, hogy esetükben a hírek által érintett városok száma igen alacsony.

7. ábra: Európa országainak és településeinek reprezentációja

(saját adatfelvétel és szerkesztés)

Az európai országok esetében nagyjából-egészében véve a magyar gazdaság, politika és sportélet külkapcsolatai határozták meg a reprezentáció erősségét, ami összességében véve a nyugat-európai államok magasabb fokú láthatóságát jelenti a dél-európai, s még inkább a szomszédos országokhoz képest.

A városok, helyek médiajelenlétének kérdését a geopolitika, a tudástermelés és a városi kötődésű globális elit témái felől közelítve a minta híreiben megjelenő városok térbeli eloszlása a világ 1990-es évekre kialakult hatalmi-gazdasági erőviszonyait tükrözi: Az európai országokon kívül a legtöbb kettőnél több alkalommal említett város az Amerikai Egyesült Államokban, annak keleti partvidékén, de még inkább a filmipar és a kutatás-fejlesztés egyik globális jelentőségű központjának számító Dél-Kaliforniában található. Az elmúlt évtizedekben

a világ második legnagyobb gazdaságává növekvő, több, mint 1,5 milliárd lakosú Kínában ezzel szemben egyedül a főváros, Peking kapott legalább két említést, más, feltörekvő hatalmak (pl.: India, Indonézia, Brazília) esetében viszont egyetlen város sem. Mindez az amerikai innovációs és médiahegemónia továbbélésére utal, a geopolitikai erőviszonyok átalakulása ellenében, ami a globalizációt, mint az amerikai civilizációs minták elterjedéseként értelmező amerikanizációs megközelítés gyakorlati érvényesülésére utal (RITZER, G.–DEAN, P. 2019).⁴ Európában a helyzet hasonló; az orosz-ukrán háború miatt kiemelt szerepet kapó Kelet-Ukrajna mellett szintén a kontinens hagyományos centrumtérképére, az Észak-Olaszországtól Nagy-Britannia déli részéig húzódó ún. kék banán övezetbe tartozó városok emelkedtek ki.

A városok és egyéb települések reprezentációja, mint az korábban, az Európán kívüli világ kapcsán már említésre került, az egyes országok belső folyamatairól, helyi eseményeiről való képalkotás, információszerzés szempontjából is kulcsfontosságú. A hírekben megjelenő helyek a jellemzésére tipizálására a felmérés alapján az alábbi kategóriarendszer alkalmazható (a felmérésben megjelent példák illusztrálva):

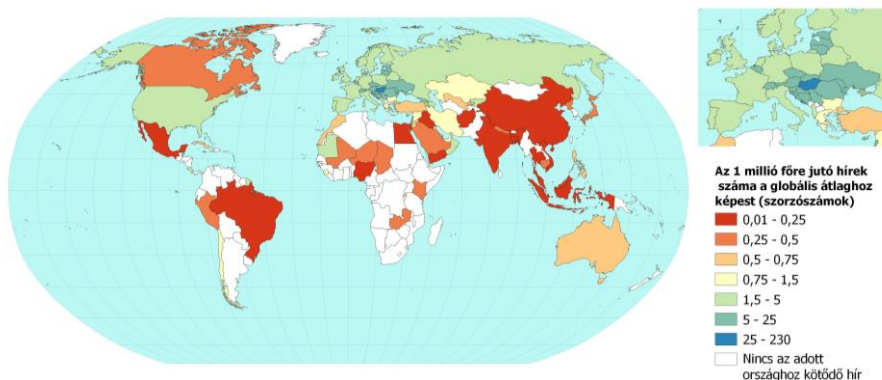
- **Formális küzdőterek:** A nemzetközi diplomácia legkiemelkedőbb találkozóhelyei, jellemzően milliós nagyvárosok, melyek, bár nagy említésszámmal fordulnak elő a hírekben, környezetük belső társadalmi-gazdasági folyamataiból keveset mutatnak meg. (pl.: Brüsszel, Strasbourg, New York.) A csoport speciális képviselőit jelentik azon települések, melyek csupán egy-egy diplomáciai találkozó erejéig kerülnek a médiafigyelem középpontjába (pl.: Cernobbio, Bled).
- **Természetes központok:** A világ nagyvárosai, fővárosai, melyek nem pusztán a nemzetközi kapcsolatok, de a gazdaság, az innovációk és a tudomány, illetve a sport és a kultúra terén is kiemelkedő globális befolyással bírnak. Reprezentációjuk jelentős és sokoldalú, környezetük, országuk belső folyamataira is rávilágítást biztosít (pl.: London, Párizs, Berlin).
- **Speciális központok:** E kategória részben egybe is eshet az előbbivel. Főként olyan városok tartoznak ide, amelyek a sport, a gazdaság vagy épp a kultúra terén kiemelkedőek, s ezért rendszeresen meg tudnak jelenni a hírekben a sportversenyek, hírességekkel kapcsolatos történések, turisztikai beszámolók révén, specializált területükről igen pontos képet adva a befogadónak. (pl.: Liverpool, Manchester, Los Angeles)

⁴ Megjegyzendő, hogy egy, a nyugati kultúrkörhöz és az USA szövetségi rendszeréhez tartozó állam portáljának hírei mutatnak ilyen képet; elképzelhető, hogy a globális Dél országai és egyéb, nem a nyugati kultúrkörhöz tartozó országok médiájában (már) gyökeresen eltérő a helyzet.

[f40] megjegyzést írt: Itt is megvágтам a leírásokat, hogy terjedelmet nyerjek.

- **Válságövezetek gyújtópontjai:** A települések jelentőségüket, láthatóságukat nem gazdasági-politikai vagy kulturális pozíciójuknak köszönhetik, hanem a bennük és térségükben zajló környezeti-társadalmi kríziseknek, fegyveres konfliktusoknak, melyek révén tartósan és erőteljes, de egysíkú, főként a helyi „politika” eseményeire fókuszáló reprezentációval lehetnek jelen az online hírmédiában. (pl.: Harkiv, Szudzsza, Gáza)
- **Ablakok:** Ezek az igencsak változatos méretű települések és helyek tartósan nem képesek „fenntartani” reprezentációjukat, mindazonáltal egy-egy, hozzájuk kötődő történés révén a periférikusabb, kevesebb médiafigyelmet kapó területek eseményeire, folyamataira is ráirányíthatják a figyelmet. (pl.: Zernyest (Románia) – barnamedvék okozta problémák, Charleroi – a Belgium légiközlekedésében fontos szerepet játszó helyi reptér dolgozóinak sztrájkja)

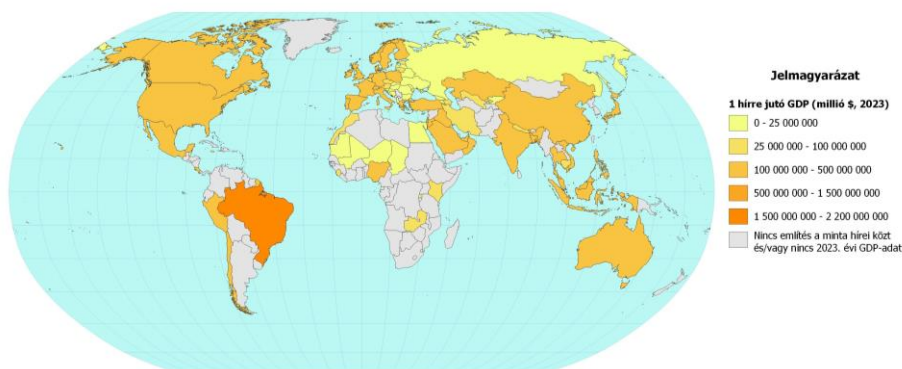
5.2.3 Összefüggések a népességszámmal és a gazdasági teljesítménnyel

8. ábra: Népességszám és reprezentáció

(Adatok forrása: worldbankdata.com, saját adatfelvétel – saját szerkesztés)

A világ országainak népességéhez mért megjelenésében jórészt ismételt a globális Dél viszonylagos „mellőzöttsége” ütközik ki. Különösen jelentős negatív eltérés jellemző az olyan népes fejlődő országok esetében, mint például India, Indonézia, Nigéria vagy Brazília, de hatalmas népességéhez mérten az abszolút értékben mérve a nagy számú említést kapó Kína is igencsak alulreprezentáltnak számít. Ezzel szemben a globális Észak legrosszabb láthatóságú országa a világszintű összevetésben közepesen alulreprezentált Kanada.

9. ábra: Gazdasági erő és reprezentáció

(Adatok forrása: worldbankdata.com, saját adatfelvétel – saját szerkesztés)

Szaúd-Arábiát leszámítva népességükhöz mérten számottevő jelenléttel büszkélkedhetnek ugyanakkor a Perzsa-öböl térségének olajállamai, ami vélhetően jelentős gazdasági-politikai hatalmukkal hozható összefüggésbe. Európában világszintű összevetésben magas szintű felülreprezentáltság jellemző, különösképpen a szomszédos országok, Ukrajna és az Európai Unió működésében kiemelt szerepet játszó Belgium esetében.

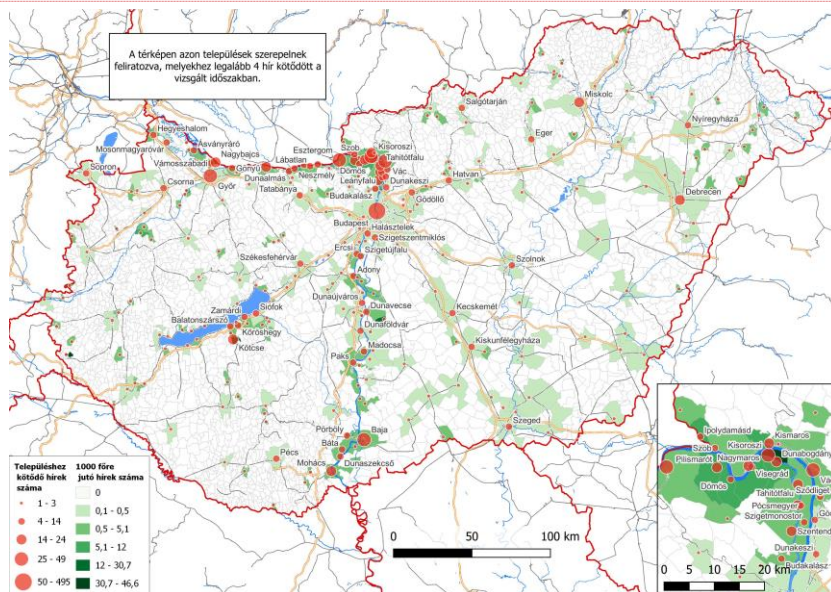
Az egyes országok, gazdasági erejének és hírekben való jelenlétének összevetésére szolgáló sajátos módszer lehet az egy (az országgal kapcsolatos) híre jutó hazai össztermék nemzetközi egyenlőtlenségeinek vizsgálata. E mutató terén értelemszerűen a minél alacsonyabb értékek jelentik a valós gazdasági súlyhoz közelebb álló reprezentációt, hisz a számok növekedése egyben azt is jelenti, hogy az egyes országok gazdaságainak „egyre többet kell dolgozniuk” ahhoz, hogy egyetlen hír is foglalkozzék velük a portálon.

Gazdasági erejükhöz mérten tehát a világ legjobban reprezentált országai Kelet-Európa és Kelet-Közép-Európa államai és a szubszaharai afrikai országok, de általánosságban véve kedvezőnek mondható Európa, Közép-Ázsia és az Amerikai Egyesült Államok helyzete is.

A népességarányos reprezentációjához képest sokkalta hátrányosabb helyzetben vannak ugyanakkor például a nagy gazdasági erővel bíró Egyesült Arab Emírségek, és a népességhez viszonyított reprezentációhoz hasonlóan, alacsony szintű az újonnan feltörekvő hatalmak (Kína, India, Indonézia, Mexikó), illetve Ausztrália jelenléte a hírkínálatban. Utóbbiak közül a legkedvezőtlenebb helyzetben Brazília van, mely ország „egy hírhez szükséges gazdasági teljesítménye” mintegy hatvanszorosa a közép-afrikai vagy a kelet-európai államokénak.

5.3 Magyarország híreiről általában

5.3.1 Mennyiségi jellemzők térben és időben, röviden

[f41] megjegyzést írt: Bottlik tanár úr javaslatai szerint átalakítva. Javára vált...

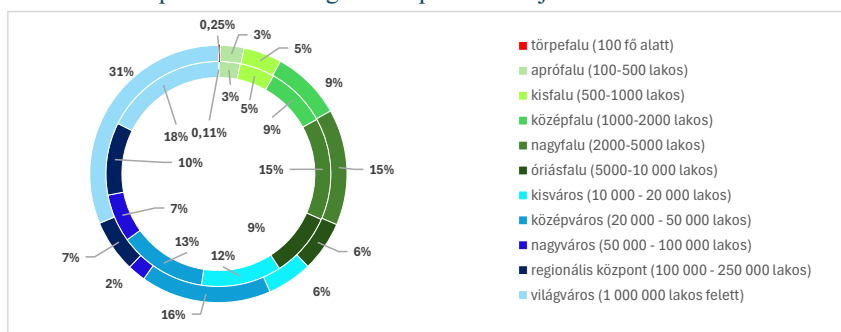
10. ábra: Magyarország településeinek általános reprezentációja

(saját szerkesztés az OpenStreetMap anyagainak felhasználásával és saját adatfelvétellel)

A portál hazai vonatkozású, *Belföld* rovatban szereplő híreit a települések közt megoszlás tekintetében szélsőséges egyenlőtlenségek jellemzik, melyek csak részlegesen hozhatóak összefüggésbe a településállományon belüli léptékkülönbségekkel. Az ország 3155 településéből 283-hoz kötődött hír a vizsgált időszakban. Többségük (156 db) mindössze egyszer jelent meg, s csupán 9 olyan település volt, mely a hónap mind a négy hetében említésre került a rovat híreiben.

Az ország egészét tekintve a népesség mintegy 56%-a élt olyan településen, amely a hónapban említésre került az Index.hu híreiben. A települések népességszámhoz viszonyított reprezentációja terén általánosságban véve az aprófalvak és a dunai árvíz által érintett települések emelkednek ki; ugyanakkor e téren is jelentős egyenlőtlenségek tapasztalhatók, melyekről a következő alfejezet számol be részletesebben.

5.3.2 Településméret-kategóriák reprezentációja

11. ábra: Településkategóriák aránya a népességen (belső kör) és az Index.hu hírinformatán (külső kör) belül (saját adatfelvétel és szerkesztés)

A hazai településtípusok méretkategóriáinak meghatározása és az egyes kategóriák hírekben való megjelenésének vizsgálata Magyarország Nemzeti Atlaszában 2021-ben megjelent harmadik, a társadalommal foglalkozó kötetének felosztásán alapul. A Kárpát-medence egészére megalkotott kategóriarendszer a hazai viszonyok figyelembevételével természetesen néhány ponton átalakításra került. (BELUSZKY, P.–KOVÁCS, Z. 2021).

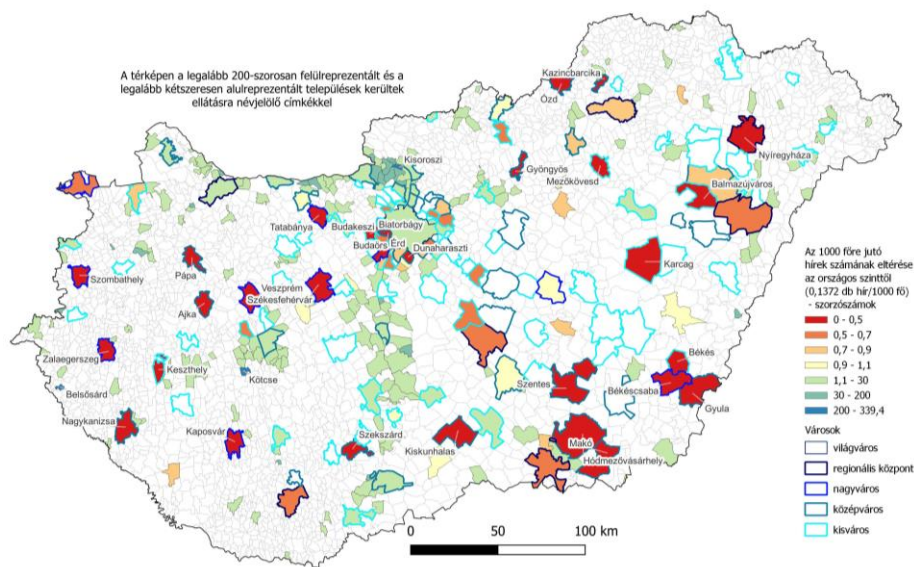
A magyar településállomány méret szerinti megoszlása viszonylag egyenlőtlen, az Auerbach-eloszlástól jelentősen eltér, ami mindenekelőtt a világvárosi léptékű Budapest rendkívüli népességgkoncentrációjának, s a regionális központok nagyságrenddel kisebb méretének köszönhető. A főváros pusztán népességszámából következő súlyánál (az ország lakóinak 18%-a él itt) lényegesen nagyobb gazdasági, politikai, kulturális központi szerepe fényében nem meglepő, hogy a portál belföldi híreinek közel harmada hozzá kötődik, mintegy 78%-os felülreprezentáltságot eredményezve. Mindez jól példázza a hírgyártás centralizált működését és a portál helyi kötődésének jelentőségét, a tekintélyes tudástermelő „laborok” intenzív önreprezentációjának jelenségét: a Budapesten működő szerkesztőség munkatársai számára értelemszerűen maga a főváros jelenti a legkönnyebben feltárható, legalaposabban megfigyelhető hírgyártási „terepet”.

Még a fővárosnál is „felülreprezentáltabb” (125%-os mértékben) ugyanakkor a települési hierarchia másik pólusa, a törpefalvak csoportja, köszönhetően az ilyen típusú falvak kis népességszámából eredő torzításoknak: Az e méretkategóriába eső településeknek mindössze két képviselője, a Zala vármegyei Belsőárd és a Baranya vármegyei Tarrós került említésre a portál cikkei közt a hónapban tartott megismételt helyi önkormányzati

választásoknak köszönhetően.

Ezzel szemben meglehetősen pontos a többi falutípus reprezentációja⁵, jóllehet, a hírekben megjelenő falvak országon belüli eloszlása némileg egyenlőtlen – az árvíz módosító hatásától eltekintve is. Viszonylag kedvezőnek mondható az közép- és nyugat-dunántúli faluhálózat „híreképezése”; a hírekben megjelenő falvak egymástól távol, a nevezett régiókat jól lefedve helyezkednek el, akárcsak az észak-magyarországi, szabolcs-szatmár-bereg vármegyei és dél-alföldi faluhálózat hírekben megjelenő képviselői. A falvak megjelenése szempontjából „fehér foltként”, rosszul lefedett területként a belső periféria jellegű Közép-Tisza-vidék és a szomszédos, hasonló helyzetű Jászság azonosítható.

A viszonylag pontosan reprezentált falvak közt az egyedüli kivételt az óriásfalvak kategóriája jelenti (36%-os alulreprezentáltság), e települések jelentős része ugyanakkor már a városi jogállású, egyes képviselőik járásszékhelyek is; nem meglepő hát, hogy médiamegjelenésük intenzitása is inkább a városokéihoz hasonlítható.

12. ábra: Települések, településkategóriák reprezentációja
(saját adatfelvétel és szerkesztés)

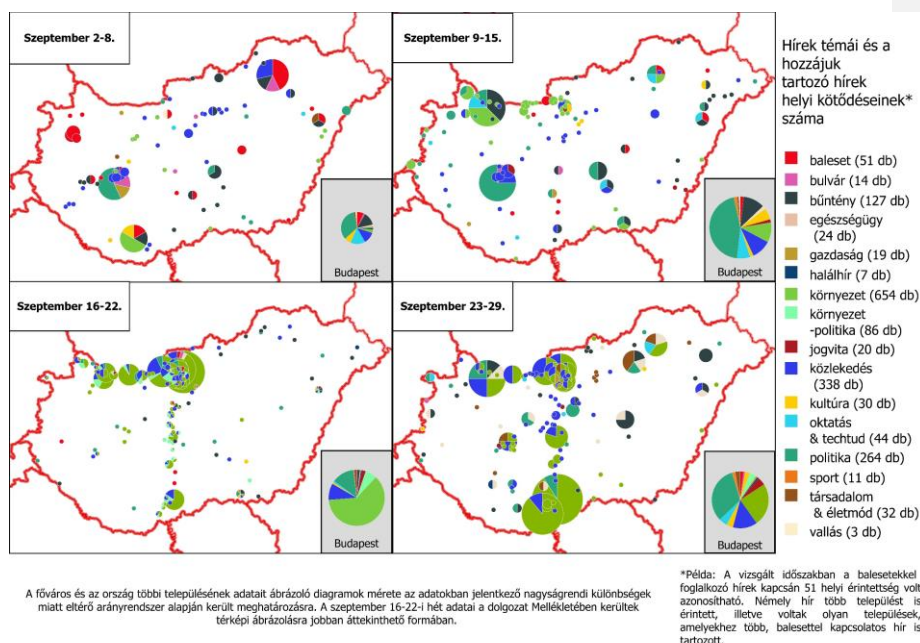
⁵ Az egyes településekre vonatkoztatott reprezentációs differenciát az ezer főre jutó hírek országos számától (0,1372 hír/1000 fő = összes hír/(ország népessége/1000)) való eltérés nagyságával, arányával jellemezzük.

A kisvárosok esetében (50%-os alulrepräsentáltság) például nem egy felülrepräsentált települést is találunk, jelentős részük azonban egyáltalán nem jelent meg a rovat híreiben. A középvárosok 29,9%-os felülrepräsentáltsága pedig elsősorban annak köszönhető, hogy ilyen méretű települések nagy számban találhatók az árvíz által érintett Duna-mentén. Megjegyzendő, hogy Budapest agglomerációjának a folyótól távolabb eső területein is szép számban fordulnak el kis- és középváros méretű települések, ezek láthatósága azonban már jócskán elmarad az országos átlagtól. Az igencsak felülrepräsentált fővárosnak tehát a vizsgált időszakban nem volt médiafigyelmet generáló kisugárzó hatása, s bár a vonatkozó felmérések szerint az ilyen típusú, agglomerációs települések viszonylag aktív helyi független sajtóval rendelkeznek, annak szereplői mégsem tudták (jelentős számban) a portál látókörébe emelni a helyi eseményeket (BÓDI, J. ET AL. 2023).

Az eddig bemutatott településkategóriák esetében – az agglomerációs településeket leszámítva – az alulrepräsentáltság, vagy a hírekből való teljes kimaradás összefüggésbe hozható a helyi híreket felkapó, leközlő élénk helyi sajtóélet hiányával. Épp emiatt igencsak figyelemreméltó, hogy a népes, gyakran megyei jogú városi rangot viselő nagyvárosok és a regionális központok is alulrepräsentálnak számítanak, és pedig jelentős mértékben (67, illetve 36%-os negatív eltérés). Legyenek az országban bárhol, az ezer főre jutó hírek száma szinte mindegyikük esetében elmarad az országos szinttől, noha sokukban vármegyei hírlapok szerkesztőségei működnek, illetve a független helyi online sajtó megteremtésére irányuló kezdeményezések közül is több hozzájuk kötődik (KOVÁCS, I. ET AL. 2023). Az egyedüli számottevő kivételt Győr jelenti, mely kimagasló láthatóságát minden kétséget kizáróan a dunai árhullámnak köszönheti; a vele kapcsolatos hírek közel fele egyértelműen összefüggésbe hozható a rendkívüli környezeti eseménnyel.⁶

⁶ Joggal vetődhet fel a kérdés, hogy a kép mennyiben alakulna másként az „árvíz hatással megtisztítva”. Nos, az árvíz hozzávetőleg 20%-kal növelte meg a Belföld rovat cikkeinek számát, az átlagos szint mintegy kétszeresére emelve a hónap hírtermését. Módosító hatása tehát valóban számottevő; az egyes településkategóriák láthatósága azonban vélhetőleg nélküle sem változna meg érdemben. A regionális központok esetében elvégzett szimulációs számítások nyomán például az árvízhez kötődő hírtöbbslettel nem számolva fajlagos repräsentációjuk nagyjából a hírtöbbslet nagyságának megfelelő 20%-os mértékben javulna (kivéve természetesen Győrt, melynek repräsentációja az árvízi hírek nélkül nagyjából ugyanennyit romlana), ami a településtípusok repräsentációját szemléltető térképen legfeljebb egy kategóriányi feljebb lépést és továbbra is fennálló alulrepräsentáltságot eredményezne.

5.4 Témafókusz, időbeli áthelyeződés

[f42] megjegyzést írt: Nem kevés vesződség árán újraformáltam ezt a térképet is. A helyzet annyiban jobb, hogy Budapest már nem zavar be, s az azonos méretarányú térképek esetében a méretezési módszer is azonos (korábban ez nem így volt), kivéve szeptember 3. hetét, de az külön történet. Remélem, érthetőre sikeredett a térképek alatt szereplő magyarázat. Egy, a dolgozat térképeit szép nagy méretben összefoglaló Melléklet elkészítését mindenképpen tervezem.

13. ábra: A hírek térbeli kötődéseinek és téma szerinti megoszlásának változásai (saját adatfelvétel és szerkesztés)

A hírkínálat térbeli fókuszáthelyeződéseit vizsgálva a „főváros körül forgó” ország képe rajzolódik ki, mely felosztásban Budapest jelenti az egyetlen biztos pontot, folyamatosan, magas nagy mennyiségűn hírben és sokféle téma kapcsán megjelenő települést. Mindez arra utal, hogy a portál Budapesttel szemben a vidéki térségek több héten átívelő történéseit, eseménysorait általában nem követi végig; legfeljebb epizodikusan tudósít róluk.

E tendencia érvényesülését a dunai árhullám Budapest és a többi, árvíz által érintett település viszonylatában némiképp megtörte: szeptember harmadik hetében a Duna-mentére irányuló fokozott médiafigyelem jegyében a portál belföldi híreinek elsőprő többsége az említett településekhez, köztük Budapesthez kapcsolódott, főként a környezeti és közlekedési természetű eseményekről adott hírt. Az események helyszíni tudósítók intenzív közreműködésével és az olvasói képek, beszámolók folyamatos közlésével történő nyomon követése tehát a média témakijelölő szerepének gyakorlati működésére is érzékletes példát nyújtott. (Az árvíz reprezentációja kapcsán szembeötlő, hogy a portál figyelme elsősorban a Budapesthez relative közel fekvő Dunakanyar térségére irányult, ami csak részben

magyarázható az említett tájegység hidrológiai szempontból kritikus helyzetével: Bár hasonlóan problémás területnek számít, a Budapesttől lényegesen távolabb fekvő Szigetköz településeihez lényegesen kevesebb hír kapcsolódott, ami egyértelműen mutatja a távolság szerepét az információszerzési, tudástermelési folyamatokban, s rávilágít arra, hogy az eseményekről való közvetlen helyszíni információszerzés tekintetében az online média is ugyanolyan akadályokkal szembesül, mint a többi médiumfaj.) Az környezeti krízishelyzet hatása, ami a portál híreit illeti, utóbb a Duna menti kisebb településeken maradt tartósabb, s szeptember negyedik hetére Budapest hírtéma-készlete változott nagyot, azaz „ugrott vissza” a korábban megszokott, sokszínű, a közélet által dominált megoszlásra, míg a többi, árvíz által érintett településen továbbra is a környezeti és közlekedési hírek által uralt hírkínálat volt jellemző. Az árvízzel kapcsolatos híreket és az érintett települések rendkívül erős reprezentációját szemlélve fontos megjegyezni, hogy az árhullám kapcsán még inkább felerősödő, az aktualitást, mit több az azonnaliságot hajszoló hírgyártási gyakorlat jegyében tömegével születtek a rövid, akár egyetlen, néhány szóval annotált fényképből álló cikkek a témában. Ezek, bár beemelték a hírkínálatba az érintett településeket, a helyi történetekről nem nyújtottak igazán mély áttekintést. Ilyenformán tehát az árvíz által érintett települések felülreprezentáltsága részben inkább mennyiségi volt, mint „mélységi”.

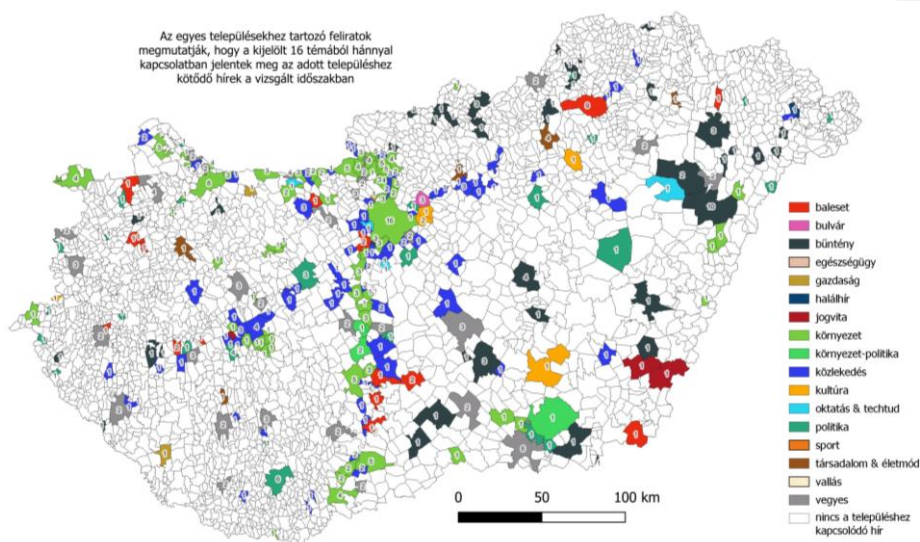
A főváros híreinek zömét kormányzati szerepkörével, illetve az önkormányzat ügyeire irányuló fokozott médiafigyelemmel összefüggésben általában a politikai hírek adják. E téma más településeken való megjelenése kapcsán nem tartható fel szoros összefüggés az adott település méretével. Bár a regionális központok esetében még a kategória mind a hat tagjáról került politikai hír a portál kínálatába, a téma megjelenése még e településeknél is igencsak esetleges volt; a településhiarchia alsóbb szintjein pedig teljesen kiszámíthatatlanul alakult. Egy-egy időközi választás, önkormányzati konfliktus, vagy valamely országos politikai szereplő helyi megjelenése időlegesen jóformán bármely települést a portál látókörébe emelhetett, azonban a kutatás tapasztalatai alapján az ország összes települése közül egyedül Budapest közléte tarthat számot az Index.hu tartós figyelmére, ami jól jelzi, hogy egy országos hírportál voltaképpen a főváros „helyi lapjának” szerepét is betöltheti.

A környezeti hírek mellett csupán két másik kategória hírei mutatnak markáns területiséget. Az egyik ilyen téma a közlekedésé, amelynek hírei egyfelől a fentebb említett okokból erőteljesen kapcsolódtak a Duna-mentéhez, másfelől viszont – és ez tekinthető általánosabb trendnek – az ország legfontosabb közúti közlekedési folyosóihoz, mindenekelőtt az autópályákhoz kötődnek, ennek megfelelően az említett folyosók által érintett településeknél jelennek meg. Többségük a közlekedési baleseteket, torlódásokat, egyéb rendellenességeket

mutatja be, kissé sűrűsödve az agglomeráció térségében.

A másik, lazább területiséget mutató kategória a bűnözésé. Itt a kapcsolódó hírek térbeliségében a Duna igencsak markáns választóvonalat képez. A tőle nyugatra található, dunántúli települések esetében a téma megjelenése merőben epizodikus; még a nagyvárosoknál sem „magától értetődő”, az ennél kisebb települések esetében pedig gyakorlatilag csupán egy-egy hír kötődik a témához. A Dunától keletre és kiváltképp az ország északi térségeiben ezzel szemben a téma sokkalta hangsúlyosabban jelenik meg, mindenekelőtt a nagyvárosok esetében, melyek fontos bírósági központok lévén több, környékbeli bűnesetet is „magukhoz vonzanak”.

A hírek és témák térbeli eloszlásának jellegzetessége, hogy az egyes témák általában pontszerűen, környezetük témáitól eltérve (vagy a hírhíányos „fehér foltok” „információs oázisaiként”) jelennek meg, ami alól csupán az árvízzel és részben a több települést érintő közlekedési rendellenességekkel (pl.: a kőröshegyi völgyhíd felújítás miatti lezárása) kapcsolatos hírek jelentenek általános kivételt. A vas vármegyei Csöngye és Kenyeri térségében a hó elején pusztító erdőtűz (baleseti kategóriába sorolva) és a Siófok környékének településeit érintő, a hónap negyedik hetében történt ivóvízminőségi krízis (környezeti kategóriába sorolva) pedig inkább eseti kivételnek tekinthető. Általánosságban véve jellemző tehát, hogy a hírek térségi kontextusa, a szomszédos településekkel kapcsolatos vonatkozásai, amennyiben vannak, kevésbé jelennek meg a portál cikkeiben.

14. ábra: Az egyes településekkel kapcsolatos hírek leggyakoribb témái

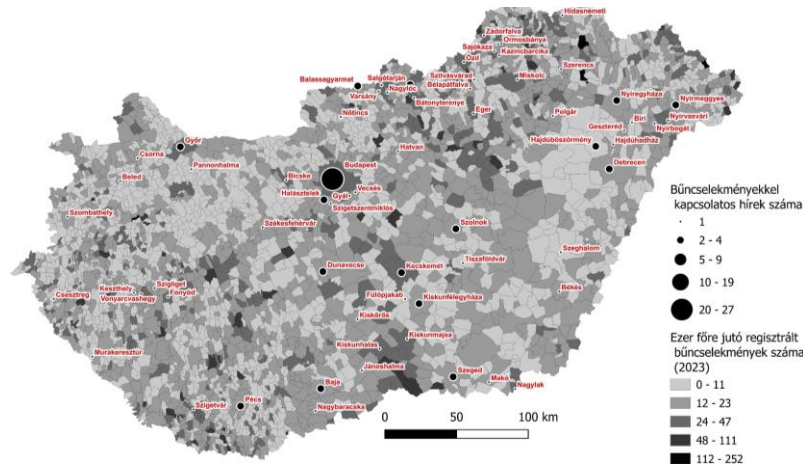
(saját adatfelvétel és szerkesztés)

Az ország hírekben említésre került településeinek döntő része (65%) mindössze egyetlen téma kapcsán került a portál látókörébe. S az érintett témák száma szerint növekvő sorrendben haladva az adott számú témában érintett települések mennyisége szinte exponenciálisan csökken: mindössze 3 olyan település van például, mely 6 témával tudott a portál látókörébe kerülni, s a fővároson kívül egyetlen településhez sem kapcsolódott hír mind a 16 témakategóriában. Mindez egyértelműen mutatja Budapest sokoldalú központi jellegét és demonstrálja a rá irányuló fokozott médiafigyelmet (pontosabban, az Index.hu fokozott figyelmét), amelynek révén az országon egyedülálló módon mind a 16 kategóriában képes hírt szolgáltatni, s adott esetben témakijelölő szerepet játszani, ami nagyban megalapozza a hazai hírgyártás szélsőséges centrum-periféria különbségeit.

A domináns témákat, vagyis az egyes településekkel foglalkozó hírek leggyakoribb témáját jelentő vizsgálati kategóriákat szemlélve nagyjából három markáns csoport különíthető el. A legegyszerűbben és kevésbé meglepő módon az árvíz által érintett, környezeti és témájú hírek által dominált Duna-menti települések csoportja rajzolódik ki, melyek belső sajátosságait fentebb tárgyaltuk. A következő, kevésbé karakteres csoportot a közlekedési hírek dominálta települések jelentik, melyek a fentebb írtaknak megfelelően három fontos közúti tengelyt rajzolnak ki, az M3-as, M5-ös és az M7-es autópályákat, illetve negyedikként, igaz, inkább környezeti kontextusban, a Duna-mentét. A közlekedési események budapesti nézőpontból történő interpretációját jelzi, hogy az ilyen típusú hírek dominálta települések többsége az ún. belső városi gyűrűn (Salgótarján-Eger-Kecskemét-Dunaújváros-Székesfehérvár-Győr) belül, a fővároshoz relatíve közel található. A harmadik csoportot a bűntényekkel kapcsolatos hírek dominálta települések alkotják, melyek területi szóródása esetében a Dunától keletre eső területek felülreprezentáltsága rendkívül erős, azaz az országnak ebben a részével kapcsolatban a bűntényekről szóló hírek nemcsak, hogy nagyobb számban fordulnak elő, de az őket ellensúlyozó egyéb témák is kevésbé jelennek meg a portál hírei közt, mint a Dunántúl esetében.

5.5 Két „mérhető” téma

5.5.1 Bűnözés

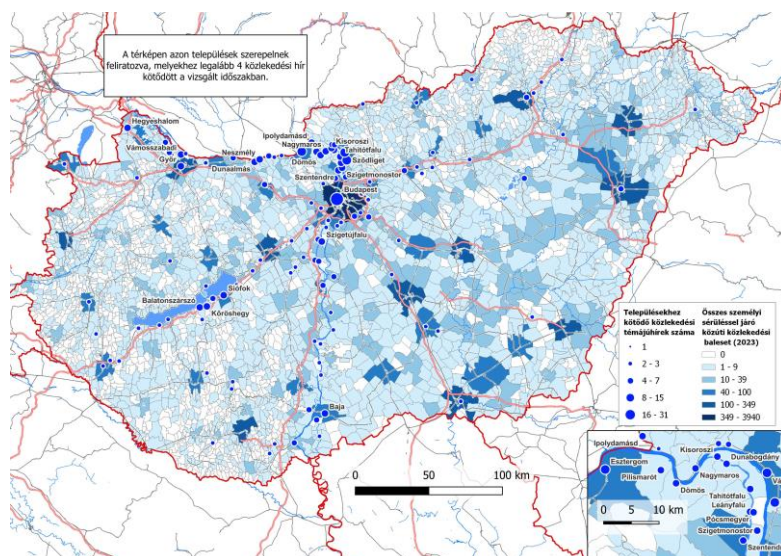
15. ábra: A magyarországi bűnözés általános földrajza és a bűntények reprezentációjának helyi kötődései

(saját szerkesztés; adatok forrása: KSH, saját adatfelvétel)

A bűnözés és a közlekedés témáinak médiareprezentációjáról szóló elemzést megelőzően fontos leszögezni, hogy voltaképpen csupán egy rövid, 28 napos „pillanatképet” áll módunkban összevetni az összképpel, amely hosszabb időszak adatain alapul, ráadásul statisztikai okokból nem lehet olyan aktuális, mint a kijelölt, közelmúltbeli 28 napos periódus adatai, így a téma reprezentációjának pontatlanságai részben magától értetődőek is lehetnek.

Az ország bűnözésföldrajzi képét, a portál reprezentációjában, mint arra fentebb kitértünk, a Dunától keletre eső területek sokkal markánsabban jelennek meg, mint a Dunántúl. A képet az ezer főre jutó regisztrált bűncselekmények 2023. évi számával összevetve az Észak-Magyarország és a Nyírség hangsúlyos megjelenése helytálló. A Dunántúl relatív „láthatatlansága” viszont már kevésbé indokolt; a térség közbiztonsága – különösen, ami az aprófalvas területeket illeti – nem múlja felül olyan mértékben a keleti országrészekét, mint az a portál hírei alapján sejthető lenne. További sajátos torzulást jelent, hogy a Dunántúl középső részének bűntényekkel kapcsolatos hírei mindössze négy balaton-parti településhez kötődnek, miközben az idegenforgalmi szempontból kevésbé frekvenciált, de rosszabb közbiztonságú aprófalvas térségekből sokkal kevesebb bűncselekményről jelenik meg hír.

5.5.2 Közlekedés

16. ábra: Közlekedésbiztonsági helyzet és a közlekedéssel kapcsolatos hírek térbeli kötődései

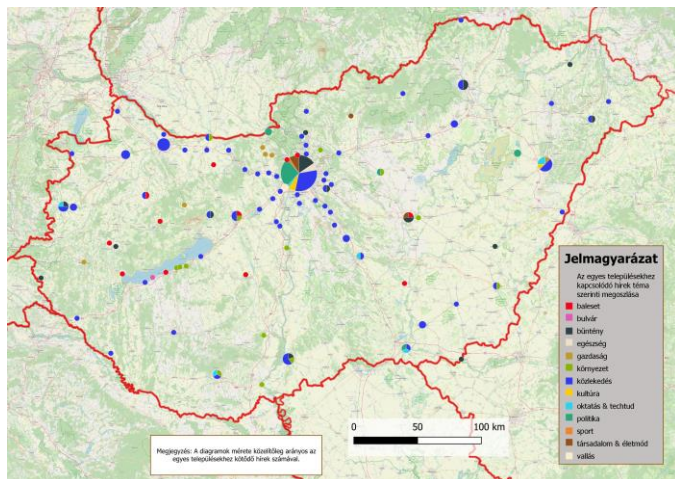
(Saját szerkesztés; adatok forrása: KSH)

A közlekedési hírek térbeli eloszlása kapcsán korábban megfogalmazott következtetés a 2023. évi baleseti statisztikák fényében helytállónak tűnik, vagyis a főváros környéke, legalábbis, ami a balesetek számát illeti, közlekedési szempontból nem számít annyira problémás térségnek, mint az a portál híreiből (az árvíz torzító hatását is figyelembe véve) következne.

Ennél is lényegesebb azonban a méretüknél fogva nagyobb baleseti gyakorisággal jellemezhető nagyvárosok és regionális központok kategórián belüli gyenge reprezentációja. Ebből következően ugyanis e fontos közlekedési gócpontoknak számító települések közlekedési rendellenességeiről való tájékozódásra a portál kevésbé alkalmazható, s mivel a közlekedési hírek kategóriája nem csak a baleseteket foglalja magába, hasonló információs hátrány érzékelhető a közlekedési fejlesztések, felújítások miatti változások kapcsán is.

A portál igencsak részletes, napi szintű tájékoztatást nyújtott ugyanakkor az árvíz miatti forgalmi változásokról, s a Duna-menti a települések témában tapasztalható reprezentációs aszimmetriái nem a közeli dunakanyari településekre irányuló nagyobb figyelemnek tudhatók be, mivel a portál a rendőrség minden (aktuálisan valóban érintett) települést felsoroló közleményei alapján adott hírt a korlátozásokról.

5.6 Időbeli kitekintés – egy nyári hét

17. ábra: A nyári próbakutatásban feltárt belföldi hírkínálat térbeli vonatkozásai

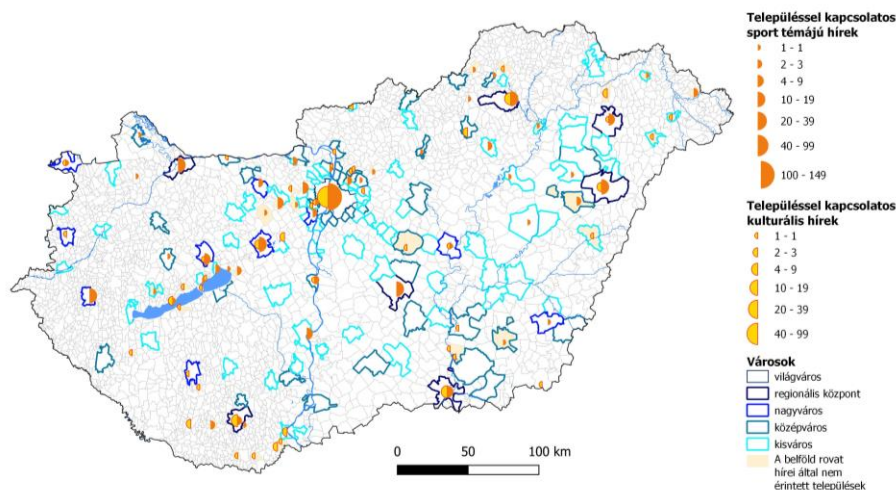
(saját adatfelvétel és szerkesztés; alaptérkép: OpenStreetMap)

A dolgozat alapjául szolgáló adatgyűjtést egy sajtósági próbakutatás előzte meg, mely során azonos mintavételi és adatgyűjtési stratégiát alkalmazva a 2024. augusztusának első hetében megjelent hírek térbeli kötődései kerültek elemzésre. A portál teljes kínálatának térbeli vonatkozásairól alkotott képünk pontosítása érdekében érdemes egy kitekintést tennünk ezen „uborkaszegzethez” köthető hét belföldi híreire is.

A vizsgált időszak híreinek tematikus megoszlását elemezve szembevetünk a közéleti szezon viszonylagos szünetelésének hatása. A politikai témájú cikkek még Budapesten sem alkotnak többséget, más települések esetében pedig csupán elvétve fordulnak elő. Annál nagyobb a közlekedési témájú hírek száma és szóródása, ami részint a megnövekedett nyári forgalomhoz kötődő balesetek nagyobb számának, másfelől valószínűsíthetően a relatív „témahiánynak” köszönhető. Azaz, a közéleti „vakáció” miatt vélhetően a perifériák (közlekedési) eseményei is könnyebben kerülnek a portál látókörébe, jöllehet, a Budapest-környéki autópálya-szakaszok mentén fekvő települések reprezentációja ezúttal is erőteljesebb.

A hírgyártás fókuszainak átalakulására utal, hogy a hírek települések közötti szóródása a továbbra is jellemző erőteljes Budapest-súlypontúság ellenére valamelyest kedvezőbb, a szeptemberi mintaidőszakban igencsak alulreprezentált nagyvárosok láthatósága is jobb.

5.7 Tematikus kitekintés – sport és kultúra

18. ábra: Sporttal és kultúrával kapcsolatos hírek helyi kötődései

(saját adatfelvétel és szerkesztés)

A kutatás hazai hírekkel kapcsolatos mintavételének forrása, a „Belföld” rovat az Index.hu legjelentősebb rovatainak egyike, mely a mintavételi időszakban a „Külföld” rovat után rendre a portál második legtöbb cikkét „termelő” szegmense volt (az egyes hetekre tekintve 19 és 26% közötti részesedéssel), és amely meglehetősen széles témaspektrumot lefedve működik. Ennek ellenére a hazai közélet és mindennapi élet bizonyos területei kívül esnek a látókörén, lévén, hogy saját rovattal rendelkeznek. Amennyiben tehát pusztán a „Belföld” rovatra támaszkodnánk a portál Magyarországról alkotott képének jellemzésekor, könnyen előfordulhatna, hogy bizonyos vonatkozásokat figyelmen kívül hagyunk, s akár olyan települések is „láthatatlanok” maradnak, melyek az egyéb rovatok hírei kapcsán említésre kerültek.

Ilyen témák egyebek mellett a sport és a kultúra, melyek hírei önálló rovatban jelennek meg, s joggal feltételezhető róluk, hogy érdemi helyi kötődéseik is azonosíthatóak. A „Belföld” rovat esetében alkalmazott módszerrel végzett adatgyűjtés nyomán a sport témájú hírek 52, a kulturális témájúak 48 hazai településhez való kötődését sikerült feltárni. Az említett hírek térbeli kötődéseinek eloszlása nagyjából-egészében hasonló mintázatot mutat a „Belföld” rovat esetében tapasztalhatóhoz, ugyanakkor 38 olyan település is akad, melyek a sport és/vagy a

kultúra vonatkozásában kerültek a portál látókörébe, a „belföldi” besorolású hírek kapcsán nem. Ezeket, a többnyire kisebb méretű településeket (legnagyobb népességű képviselőik Cegléd és Hajdúszoboszló) is figyelembe véve a portál által feltárt települések száma mintegy 13%-kal emelkedik.

A sport rovat hírei valamivel szorosabban köthetők a városias településekhez, s esetükben több magas fokon reprezentált „gócpont” figyelhető meg, mint a kulturális hírek térszerkezetében. Ez mindenekelőtt annak köszönhető, hogy a téma hazai hírei elsősorban a népszerűbb sportágak (pl.: labdarúgás, kézilabda) első- és másodosztályú bajnokságainak eseményeit tárgyalják, s így hétről-hétre a portál látókörébe kerülnek azok a városok, melyek e bajnokságokban induló klubcsapattal rendelkeznek. (A kisebb településeknek a helyi sportesemények mellett a tágabb mezőnyű sportági kupasorozatok biztosíthatnak láthatóságot.) Budapest „evidensnek tekinthető” magas fokú reprezentációját tehát nagyban elősegíti, hogy sok élvonalbeli sportklubbal rendelkezik, s előnyét tovább növelték a mintahónap nemzetközi sporteseményei, mint például a magyar labdarúgó válogatott Bosznia-Hercegovina elleni mérkőzése vagy a szintén szorosan figyelemmel követett Sakkolimpia. A sport tehát a főváros mellett mindenekelőtt a nagyobb – összességében véve népesedési súlyukhoz képest alulreprezentált – városok, regionális központok láthatóságát növelheti.

A kultúra híreinek térbeli eloszlása némiképp szórta, ehhez ugyanakkor az is hozzájárul, hogy minden olyan település „érintettként” felvételre került az adatbázisba, mely egyes művészek életútja, önéletrajzi ihletésű irodalmi vagy filmművészeti alkotások cselekménye, keletkezéstörténete és történelmi események kapcsán megjelent a portál hírei közt. A „valódi”, vagyis az egyes településekhez kötődő kulturális események tekintetében tehát az eloszlás természetesen koncentráltabb. Mindezekről eltekintve a kultúrával kapcsolatos „láthatóság” tekintetében az egyetemvárosok általános előnye mutatható ki, szinte függetlenül méretüktől (Eger, Szombathely vagy épp Debrecen egyaránt felkerültek a térképre) Budapest előnye mindemellett e téma tekintetében is számottevő; a helyszíni tudósítók segítségével bemutatott kulturális események zöme a fővároshoz kötődik, míg számos nagyváros, akár vármegyeszékhely kulturális élete „láthatatlannak” bizonyult, ami ismételten rávilágít a hírgyártásban jelentkező centrum-periféria különbségekre.

5.8 Jellegzetes csoportok

A fejezet összefoglalásaképpen célszerű a hazai települések „médiareprezentációs viselkedését”, a portál olvasóinak képzeleti földrajzára gyakorolt hatását az egyes településeket csoportosítva vizsgálnunk, hasonlóképpen a világ településeihez (5.2.2 alfejezet) Az alábbi ábra által összefoglalt, az egyes települések népességarányos és abszolút reprezentációján, a reprezentáció időbeli tartósságán, témafókuszain alapuló csoportosítás erre tesz kísérletet, hangsúlyozván, hogy az alapjául megfigyelések, nempedig számítások szolgálnak, kivételek, nem kategorizálható települések pedig természetesen előfordulhatnak.

19. ábra: Hazai települések reprezentációs típusai

5.9 Átvételi mintázatok

Az online sajtó működésében kulcsfontosságú szerepet játszó, átvételek útján történő hírközlés, térbeli vonatkozásai nagyban meghatározhatják egy adott portál világról alkotott/alkotható képét, az általa lefedett területek nagyságát.

Általános minták átvett híreinek forrásai	Forráshoz köthető hírek száma	„Belföld” rovat átvett híreinek forrásai	Forráshoz köthető hírek száma
MTI	47	MTI	97
Ukrajinszka Pravda	12	24.hu	16
The Guardian	9	RTL	13
The Kiyiv Independent	8	Népszava	12
Blikk, BBC, Reuters,	6	ATV	11
TV2, CNN, Bild, Strana	4	HVG	10
Strana, Bors, Politico, 24.hu, Sky News	3	Magyar Hang	8
holtankoljak.hu, Magyar Hang,		Blikk	7
Népszava, Ukrinform, RTL, HVG, 444,		Mandiner, Econmx	6
Portfolio, Econmx, Interfax	2	Magyar Nemzet	5
mk.ru, Mandiner, Kiskegyed,		M1, InfoRádió, Szabad Európa, Új Szó	4
Paraméter.sk , Show Life, Washington		TV2, horvát Index, Magyar Narancs	3
Post, WAM, AP hírügynökség, Új Magyar Szó , nb1.hu, ABC News,		police.hu, Válasz Online, BBC, Telex,	
People, Eduline, Izvesztijja, IFLScience,		Kronen Zeitung, Politico, Infostart, 444,	
Mirror, Oryx, Wall Street Journal, NBC		Vaol.hu, HAON.hu, hirado.hu, Somogy Online	2
News, Kárpáti Igaz Szó, Boon.hu , The		obuda.hu , Időkép, Partizán, Eduline,	
Independent, Világgazdaság, ATV, AP		Atlátszó, Új Szó, 777, HírTV, Boon.hu ,	
News, The Hollywood Reporter,		Metropol, BAON.hu, We Love Budapest ,	
Privátbankár, CNBC, Star, horvát Index,		Demokrata, Klasszis Média, Gulyáságyú	
aif.ru, Kronen Zeitung, News.com,		Média, Sugóparti Hírek, Dehir, Szeged	
Bank360, Forbes, Foreign Affairs,		365 , Ripost, Lakmusz, Kossuth Rádió,	
TASZSZ, Magyar Nemzet, Bloomberg,		Pénzcentrum, Reuters, Portfolio, Vác Online ,	
Új Szó , Story magazin, Szabad Európa,		CNN Prima News, Nyugat.hu, Kisalföld ,	
Unian, NBC Miami, Kyodonews, El		Magyar Hang, Délalföldinfo , Média1,	
Pais, Mediazona, Nemzeti Sport, CBS	1	Nemzeti Sport, Like Balaton	1

19. ábra: Az átvett hírek forrásai (félkövérrel szedve a helyi és regionális portálok nevei)
(Forrás: saját adatfelvétel)

Az adatfelvétel eredményei alapján a vizsgált időszakban az Index legfőbb átvételi forrása mind hírek összességét, mind a „Belföld” rovat híreit tekintve a Magyar Távirati Iroda (MTI) volt, mely az átvett hírek számát tekintve sokszorosan felülmúlta az utána következő médiumokat. A 2010-es évek médiaszabályozási reformjai nyomán a hazai hírgyártás és médiapiac egyik legbefolyásosabb szereplőjévé vált hírügynökség ingyenes hírsomagjai révén tehát valóban döntő szerepet játszhat egy kiemelkedő olvasottságú országos portál munkatársainak

informálódásában is. A hírkínálat összességét tekintve az MTI után következő médiaszereplők többsége ukrán, brit vagy amerikai illetőségű. Mindez elsősorban az ukrainai háború eseményeit nyomon követő élő hírfolyam rendkívüli hírigényének köszönhető, s egyúttal ismételten rávilágít az Amerikai Egyesült Államok és szövetségi rendszerének széleskörű informális befolyására, a dolgozat első fejezetében vázolt globális hírgyártási centrum-periféria viszonyrendszer gyakorlati működésére. Az orosz, vagy más, geopolitikai tekintetben az USA kihívójának, riválisának tekinthető hatalomhoz kötődő médiaszereplők átvételi forrásként történő alkalmazása – vélhetően a kulturális, nyelvi különbségekkel is összefüggésben – meglehetősen ritka. A feltörekvő hatalmak médiájánál jobban reprezentáltak, de összességében mégis másodrendű hírforrásnak számítanak a magyar médiumok, kiváltképp a helyi és regionális illetőségűek.

A „Belföld” rovat hírei esetében az MTI mellett az elsődleges átvételi forrást a magyar országos portálok, televíziók jelentik. Az átvételek száma szerint felállított rangsor helyezései mentén csökkenő irányba haladva előbb a regionális portálok, a külhoni magyarság és a vármegyei lapok híroldalai jelennek meg. Igazán nagy számban ugyanakkor csupán az egyetlen átvett hír forrásául szolgáló médiumok kategóriájában találkozhatunk velük, akár a helyi, települési illetőségű portálokkal.

Noha az átvétel forrásául szolgáló helyi és regionális médiaszereplők az ország sok térségét és városát reprezentálják, számuk meglehetősen alacsony, így az általuk alkotott hálózat „lefedettsége” igencsak gyér. A helyi hírforrások általi reprezentáció tekintetében enyhe előnyt/túlsúlyt élvez a Nyugat-Magyarországhoz, illetve a főváros, ami – különösképpen az előbbi régió esetében – a helyi sajtó relatív fejlettségét jelzi.

Összességében véve a helyi hírekről való „első kézből történő” információszerzés szerepe a portál hírgyártási mechanizmusában meglehetősen csekély; az átvett hírek forrásainak döntő többsége az Index-hez hasonló, Budapesten működő országos portál, illetve az euroatlanti térséghez, kiváltképp annak nagyvárosaihoz kötődő (nemzetközi tekintélyű) híroldal. Az oldal átvételi mechanizmusait tehát az ország gazdasági-politikai centrumához és a világ geopolitikai erőközpontjaihoz kötődő szereplők előnyben részesítése jellemzi, azaz a perifériákat hírekkel ellátó centrum egyik médiumaként maga is a centrum egyéb médiaszereplőinek közvélemény-formáló hatását erősíti fel. A jelenség jól példázza az információ hierarchikus terjedését a szomszédsági/járványszerű diffúzió helyett, mely során egy-egy információ átvételekor nem elsősorban a földrajzi közelség, hanem az azt közreadó szereplő olvasottsági és hálózati „hierarchiában” elfoglalt helye bizonyul döntő tényezőnek.

Összegzés

A világról alkotott képünket személyes tapasztalataink mellett felépítő térképzeteink, a belőlük összeálló képzeleti földrajzunk formálódásában a hozzánk eljutó információk kiválogatása, az egyes témák kijelölése révén a médiának meghatározó szerepe van. A média hírtermelési gyakorlata és a tudomány tudástermelési mechanizmusai közt számos hasonlóság figyelhető meg, amelyek közül kiemelendő az önmagukban csekély magyarázó erővel bíró információkat összegyűjtő, azokat tudássá alakító centrumok kitüntetett szerepe. E centrumok, akár a tudományos tudást előállítók, gyakorta alakulnak ki a gazdasági-politikai hatalom központjaiban, vagy azok közelében, egyfelől a társadalmi elitrétegek támogatásának köszönhetően, másrészt a magas hírerékű, nagy érdeklődésre számot tartó, a periférikus térségekre is hatást gyakorló események minél szorosabb nyomon követése érdekében. Ezáltal a centrumok történései értelemszerűen nagyobb eséllyel kerülnek a média és a szélesebb nyilvánosság látókörébe, ami népesedési súlyukhoz, sőt akár gazdasági erejükhöz mért felülreprezentációjukhoz vezet – egybevágván a hozzájuk kötődő elitrétegek abbéli szándékával, hogy periféria előtt láthatóságukat, népszerűségüket és befolyásukat megőrizték.

A XX. század második felétől az infokommunikációs forradalom kezdetével és a globalizáció beköszöntével elméletben lehetőség nyílt a fent vázolt, a hagyományos médiaszereplők működését jellemző és abból következő centrum és periféria közti információs aszimmetria csökkenésére és a társadalom világ-képének teljesebbé válására. A mind intenzívebbé és bolygóléptékűvé váló tőke-, áru-, munkaerő-mozgások, információ- és tudásáramlási folyamatok az egymástól távoli, egymás számára kölcsönösen periférikus helyzetű kultúrák találkozását, a világ távoli régióinak szorosabb összekapcsolódását vetítették előre. A közlekedési és hírközlési technológiák intenzív fejlődése, az áramlásokat szolgáló eszközök „súlyvesztése” és az áramlások rendkívüli gyorsulása a távolság szerepének csökkenését, egyes várakozások szerint teljes eljelentéktelenedését vetítette előre.

E várakozások ellenére azonban rövidesen bebizonyosodott, hogy a fentebb vázolt tudástermelési centrum-periféria viszonyrendszert az infokommunikációs forradalommal megszülető online média sem képes felülmúlni. Az új médiaszféra szereplői ugyancsak a gazdasági-politikai élet centrumainak közelébe igyekeztek települni, hogy az aktualitás, a valós idejű tájékoztatás terén meglévő versenyelőnyüket minél eredményesebben kihasználhassák a hagyományos médiával szemben, a nagy hírerékű, vagy annak ítélt centrumbéli történésekről való tudósítás kapcsán. A távolság, mint tényező jelentősége ugyanis a kezdeti várakozások ellenére a hírgyártási mechanizmusokból sem tűnt el teljesen. Az online média

információgyűjtési gyakorlata szempontjából kulcsfontosságú internethálózat sűrűségében és elérhetőségében a társadalmi-gazdasági fejlettséggel szoros összefüggésben még napjainkban is komoly területi különbségek mutatkoznak; az információ hálózati végpontokig való eljuttatásának pedig továbbra is érdemi idő- és költségvonzata, illetve számos fizikai és társadalmi-kulturális természetű akadálya, kockázata van. A centrumok híreinek felülreprezentáltsága és a térben hozzájuk kötődő működés tehát – úgy globális, mint nemzetállami léptékben – az online média esetében is fennmaradt.

A gyakorlati példákat, egy adott portál, az *Index.hu* hírkínálatát tekintve a fentebb vázolt jellegzetességek számos ponton megmutatkoznak. Az említett centrum-periféria viszonyrendszer megnyilvánulásként általános a világ vezető gazdasági-politikai hatalmainak, és nagyvárosainak felülreprezentáltsága, a fejlődő országok alacsonyabb láthatósága. E jellegzetességet tovább erősítik a portál átvételi mechanizmusai, az online médiát meghatározó hierarchikus információterjedés, mely során a magas olvasottságú, sok hálózati kapcsolattal rendelkező (a sajtóhierarchia magasabb szintjén álló) szereplők hírei kerülnek a legnagyobb számban a kínálatba, azaz olyan szereplők dominálnak melyek működése a fővároshoz és a világ kiemelkedő gazdasági-politikai erőközpontjaihoz kötődik. Természetesen adódik a kérdés, hogy miként módosulna az online média híreiből kibontakozó világ-kép, ha az adatgyűjtésbe több országos portált is bevonnánk, illetve velük összevetve sor kerülne néhány helyi portál hírkínálatának vizsgálatára is.⁷ E kiegészítő lépések jelen kutatás módszertani, technikai keretei, a terjedelem és a rendelkezésre álló idő korlátozottsága miatt nem voltak végrehajthatóak, azonban érdekes utakat jelölnek ki a téma további feltárásában.

A hazai viszonyokat tekintve mindenekelőtt az ország településhálózatát és gazdasági erőviszonyait jellemző főváros-központúság markáns megjelenését érdemes kiemelni. A kutatás során vizsgált, a magyar online médiapiacra kiemelt szerepet játszó budapesti kötődésű országos hírportál kínálatában, a távolság és a közelség jelentőségére ismételtelen rávilágítva, rendkívül erőteljesen felülreprezentálja a fővárost – mindenekelőtt a hozzá kötődő közéleti történéseknek köszönhetően. Ezzel szemben népesedési súlyukhoz, az ország gazdaságában, működésében játszott szerepükhöz mérten sokkalta alacsonyabb láthatóságot biztosít más településeknek, településtípusoknak, kiváltképp az egyéb városoknak. A portál tehát jelentősen megnöveli az olvasók képzeleti földrajzában az említett gazdasági-politikai centrumok,

⁷ További fontos, a témáról alkotott képünket bővítő, szélesítő lépésként említhető az adatgyűjtés időbeli horizontjának kiterjesztése. Jelen kutatás (a próbakutatás augusztusi hetétől eltekintve) csupán egyetlen, szeptemberi hónap híreit vette alapul, így természetesen nem ad képet arról, hogy miként reprezentálja a vizsgált portál és az online sajtó az egyes földrajzi helyeket az éve egyéb időszakában.

kiváltképp az ország fővárosa, Budapest súlyát, jelentőségét.

Az ország „fővároson kívüli részének” reprezentációjában a fenti tendenciáktól való legjelentősebb eltérést a hónap harmadik hetében levonuló dunai árhullám hozta, amely ugyanakkor a Dunakanyar településeire irányított rendkívüli figyelem révén rávilágított a térbeliség, és az információáramlás „kritikus első mérődjének” kiemelt jelentőségére, vagyis arra, hogy egy hírtermelési centrum számára (akár a számítási központok számára) a helyszíni vizsgálatot, jelenléte igénylő témák kapcsán is saját maguk és környezetük jelentik a legnépszerűbb, legkönnyebben elérhető kutatási/információgyűjtési terepet.

Az vizsgált portál által nyújtott hírkínálat térbeli vonatkozások tekintetében tehát mennyiségi és minőségi szempontból meglehetősen aszimmetrikus, ami pedig igencsak megnehezíti az olvasóközönség és a társadalom számára a világról való hiteles és teljes képalkotást. Amennyiben mi magunk igazán átfogó és mély képet szeretnénk alkotni a körülöttünk lévő világról, fontos tisztában lennünk az egyik legkézenfekvőbb forrásunk, az online sajtó kínálatának szándékos és akaratlan torzításaival, s kínáljon bárminő információbőséget, nem szabad kizárólag rá hagyatkoznunk.

Irodalomjegyzék

- BELUSZKY, P.–KOVÁCS, Z. 2021: Településállomány. – In. KOCSIS, K. (szerk.): Magyarország Nemzeti Atlasza - Társadalom. CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest. pp. 108–114.
- BERNERS-LEE, T. 1989: Information Management: A Proposal. Internal Project Proposal. – CERN, Genf. 1–20 p.
- BÓDI, J.–HORVÁTH, K.–KOVÁCS, I.–URBÁN, Á. 2023: A helyi médiapiacok sajátosságai - egy történet, több nézőpont. – Mérték Médiaelemző Műhely, Budapest.
- CASTELLS, M. 1999: Grassrooting the Space of Flows. – Urban Geography 20. 4. pp. 294–302.
- CASTELLS, M. 2010: The Rise of the Network Society. – Wiley-Blackwell, Chichester, Oxford, Malden.
- CLIFFORD, N.–FRENCH, S.–VALENTINE, G. (szerk.) 2010: Key Methods in Geography. – SAGE, London.
- DAHLMAN, C.T. 2024: Geographical imagination. – In. WARF, B. (szerk.): The Encyclopedia

[f43] megjegyzést írt: Bizonyos, hogy van még benne hiba, de nyilván rá fogok még nézni. Jelöld be esetleg a nagyon szembetűnő problémákat benne, hogy lássam, mit kell feltétlenül javítani.

[f44R43] megjegyzést írt: Átnéztem, s amit jeleztél, javítottam. Van viszont olyan is, amit nem tudok javítani, mert nem könyv vagy újságcikk, hanem online kiadott jelentés, szerzői adatok nélkül, mivel egy cég vagy hatóság készítette (lásd pl.: *Az online hirdetési piac működése, hagyományos médiapiaci szereplőkre gyakorolt hatások vizsgálata*)
Ilyen például Berners-Lee híres cikke is, amiről annyit tudtam meg, hogy a „CERN-nél” jelent meg (címe szerint „belső” projektjavaslatként). Hogy ez a kutatóintézet melyik kiadványát jelenti, fogalmam sincs... Ezeket szedjem ki a dolgozatból teljesen, vagy maradhatnak?

- of Human Geography. Springer Nature Switzerland AG, Cham. pp. 182–187.
- GÁLIK, M. 2018: A média átalakulása. – Vezetéstudomány 49. 12. pp. 58–66.
- GIERYN, T.F. 2006: City as truth-spot: Laboratories and field-sites in Urban Studies. – Social Studies of Science 36. 1. pp. 5–38.
- GREGORY, D. 1998: Power, Knowledge and Geography. – Geographische Zeitschrift 86. 2. pp. 70–93.
- GYURIS, F. 2014: The Political Discourse of Spatial Disparities. – Springer International Publishing Switzerland, Cham.
- GYURIS, F. 2017: Urban Inequality: Approaches and Narratives. – In. GERHARD, U.–HOELSCHER, M.–WILSON, D. (szerk.): Inequalities in Creative Cities: Issues, Approaches, Comparisons. Springer Nature, New York. pp. 41–76.
- GYURIS, F. 2018: Urban Elites. – In. International Encyclopedia of Geography. John Wiley & Sons Ltd., Hoboken. pp. 1–4.
- GYURIS, F. 2024: Hangadók a hangzavarban. A tudomány szerepe a társadalmi egyenlőtlenségek politikai diskurzusában. – In. KŐSZEGI, M.–DANCS, R. (szerk.): MVH. A múlt (vissz)hangjai: Dimenziók VII. Martin Opitz Kiadó, Budapest. pp. 123–137.
- HARVEY, D. 1989: The Condition of Postmodernity. – Blackwell, Cambridge MA.
- HENNINK, M.–HUTTER, I.–BAILEY, A. 2020: Qualitative Research Methods. – SAGE, London.
- JÖNS, H. 2011: Centre of calculation. – In. AGNEW, J.A.–LIVINGSTONE, D.N. (szerk.): The SAGE Handbook of Geographical Knowledge. SAGE, London. pp. 158–170.
- LÉNÁRD, L. 2021: Az Index történet, avagy miért ne bízd a zebrára az oroszláncetrec kulcsát. – Méltányosság Politikaelemző Központ, Budapest.
- LIVINGSTONE, D.N. 2002: Tropical hermenautics and the climatic imagination. – In. Science, space and hermenautics. Hettner-Lecture, Heidelberg. pp. 43–73.
- MACKINNON, D.–CUMBERS, A. 2019: Introducing economic geography. – In. An Introduction to Economic Geography. Routledge - Taylor & Francis Group, London. pp. 3–25.
- URBÁN, Á. (szerk.) 2019: Központosított médiarendszer. – Mérték Médiaelemző Műhely, Budapest. 1–62 p.
- MCQUAIL, D. 2003: A tömegkommunikáció elmélete. – Osiris Kiadó, Budapest. 40–60 p.
- MÉSZÁROS, R. 2017: 1. Alapkategóriák, összefüggések, példák. – In. REZSŐ, M. (szerk.): A globális gazdaság térbeli dimenziói. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- MEUSBURGER, P. 2009: Spatial mobility of knowledge: A proposal for a more realistic communication model. – disP - The Planning Review 45. 177. pp. 29–39.
- MEUSBURGER, P. 2015: Relations Between Knowledge and Power: An Overview of Research Questions and Concepts. – In. MEUSBURGER, P.–GREGORY, D.–SUARSANA, L. (szerk.): Knowledge and Space. Springer, Dordrecht. pp. 19–74.
- MEUSBURGER, P. 2017: Spatial Mobility of Knowledge: Communicating Different Categories of Knowledge. – Knowledge and Space 10. pp. 23–50.
- MOLNÁR, C. 2023: A nyomtatott újságírás perspektívái a digitális korszakban. – Magyar

Médiafigyelő 1. 1. pp. 1–23.

MORRISSEY, J. 2014: Imaginative Geographies and Geopolitics. – In. Key Concepts in Historical Geography. SAGE, London. pp. 81–94.

MYRDAL, G. 1957: Rich Land and Poor: The Road to World Prosperity. – Harper and Brothers, New York.

NEMES NAGY, J. 2009: Terek, helyek, régiók. A regionális tudomány alapjai. – Akadémiai Kiadó, Budapest.

NMHH 2024a: Az online média lenyomata: a legnépszerűbb helyszínek és személyek 2023-ban. –

NMHH 2024b: Az online médiatér közönsége (2024. szeptember). –

NOCI, J.D. 2013: A history of journalism on the Internet: a state of the art and some methodological trends. – RIHC. Revista Internacional de Historia de la Comunicación 1. 1. pp. 253–272.

RITZER, G.–DEAN, P. 2019: Globalization: The Essentials. – Wiley-Blackwell, Hoboken. 29–57 p.

SAID, E. 1979: Orientalism. – Random House, New York.

SZAKADÁT, I. 2016: Szempontok a magyar online médiatörténet feltárásához. – Médiakutató 16. 3–4. pp. 37–46.

SZALAI, S. 2023: A nyomtatott sajtó végnapjai Magyarországon. – Magyar Médiafigyelő 1. 1. pp. 14–17.

SZÜTS, Z. 2012: Az internetes kommunikáció története. – Médiakutató 12. 1. pp. 7–18.

SZÜTS, Z. 2017: Az online média története, társadalmi és kulturális hatásai az Arpanet létrehozásától (1969) a Milleniumig (2000). – Korunk 28. 3. pp. 93–110.

TÓFALVY, T. 2017: „A nyomtatott sajtó már nem pálya”. – Médiakutató 17. 3–4. pp. 55–64.

TOMKA, B. 2023: Mítoszok és válaszok. Globalizáció és európai integráció a közbeszédben és a tudományban. – Kronosz Kiadó, Pécs.

TÓTH, B. 2012: A digitális média feltérképezése: Magyarország. – Nyílt Társadalom Alapítvány, London.

VARGA, J. (szerk.) 2011: 20 éves a magyarországi internet. – Internet Szolgáltatók Tanácsa, Budapest.

WATKINS, J. 2015: Spatial Imaginaries Research in Geography: Synergies, Tensions, and New Directions. – Geography Compass 9. 9. pp. 508–522.

WEBER, M.S. 2017: The tumultuous history of news on the web. – In. BRÜGGER, N.–SCHROEDER, R. (szerk.): The Web as History. UCL Press, London. pp. 83–100.

WHITEREPORT 2022: Az online hirdetési piac működése, hagyományos médiapiaci szereplőkre gyakorolt hatások vizsgálata - Tanulmány az NMHH számára. – Budapest.